

Orden

Sammanställning av workshops (23 st)
Kulturens RUS-projekt 2019

Workshop och målgrupp	Sida
1. Lokala biblioteksworkshops med brett kulturperspektiv (8 st).....	2
2. Workshop med fokus på kulturella och kreativa näringar (5 st).....	24
3. Workshops kulturinstitutioner/verksamheter, (5 st).....	32
4. Workshop med bibliotekschefer, om biblioteksverksamhetens roll för regional utveckling (1 st).....	40
5. Workshop på Verket med interkulturellt perspektiv (1 st).....	42
6. Workshop med amatörkulturen (1 st).....	46
7. Workshop med Kultur Z, tjänstemän och politiker (1 st).....	48
8. Reflektionsworkshop med workshopledare (1 st).....	49

1. Lokala bibliotekssworkshops med brett kulturperspektiv (8 st)

1.1 Vad kultur är...

KROKOM

Kultur är brett. Livsavgörande. Kultur är också folkbildning. Saknar fokus på det. I dag då den historiska kunskapen är extra viktig håller vi på att glömma historien. Kultur är också att vara aktiv tillsammans i olika projekt. Bonaden i nya kyrkan i Krokomb; »Livet i Krokomb«, var ett initiativ av ett gäng kulturtanter.

Kultur är tavlor och konstverk och gamla saker. Släktforskning är också kultur.

Folk har alltid varit kreativa och påhittiga när de bildat nya bosättningar. Det är kultur.

Alltid varit intresserad av kultur utan att kunna sätta fingret på varför. Lärde mig spela piano när jag var sju år. [...] (dialog mellan deltagare):

»Jag vet inte alltid om det jag är med på är kultur, man tänker inte i de banorna. Såklart musik teater och hantverk. Broderi, smide, luffarslöjd. Man tänker inte 'äh jag sitter här och jobbar med kultur'.«

»Vi har ju egentligen varit kulturarbetare i hela våra liv!«

»Ja, utan att vi vetat det.«

HAMMARSTRAND

Kultur är upplevelser i olika former som väcker känslor. Läsandet och läsfrämjandet är viktigt.

Kultur är berättelser i olika konstnärliga former. Viktigt både med konstutövandet och upplevelsen. En livsnödvändighet och överlevnadsfråga. Det kan handla om att klara uppehållet eller att bara vara människa. Vill ha sagt att kultur är viktigt för sin egen skull, ingen kan bestämma över den. Men kultur är också en näring och strategin tippas nog över lite på kultur som näring. »Det är jävligt svårt att leva på kultur i Jämtland!«

Ett ord för kultur är levande. Att se och ta del av tillsammans. Är aktiv inom PRO, där är kultur viktigt. Släktforskning är ett tredje ben. Kultur är levande, bildning, glädje, musik tillsammans. Eldsjälar. Utan dem fungerar inte mycket av kulturen.

Att definiera kultur är inte lätt. Tänker brett. Människor som tillsammans gör saker som påverkar och låter sig påverkas. Mer än att tjäna pengar till brödfödan. Det vi gör går bortom och ger större mening, tillsammans. Kultur kan vara väldigt olika för olika människor i olika sammanhang. Vi får inte låta kulturen kidnappas av särintressen. Vad klassas som kultur? Tänk danskvällar på sommaren. Folkliv. Aspås till exempel. Det är kultur. Kultur måste få definieras av människor i olika sammanhang. Logdans är ett exempel på en folkkultur som håller på att dö ut.

Kommentar kring vad som definieras som kultur och av vem/vilka: »Ragunda kommun sökte pengar för skapande skola för att elever skulle lära sig att dansa foxtrott, men det passade inte in. Det definierades inte som kultur inom skapande skola, men från ett lokalt perspektiv är det kultur.«

När vi pratar om ordet kultur... önskar att fler kände att det handlade om dem. Kulturbegreppet måste vidgas. Människor är inte okulturella men har kanske andra former och referenser. När man känner att man inte passar in fjärmar man sig från kulturen.

SVENSTAVIK

Kultur är att få människor att växa i hela sin potential. Kultur är konst och kreativitet. Nödvändigt för människan och för utveckling.

Kultur är ett redskap för att uttrycka känslor och berättande. Viktigt för välmående. Kulturskolan i skolan står för viktiga värden som påverkar oss psykologiskt och har med samspel att göra; sätter en norm.

Kultur handlar om att göra, att omvandla direkt. Kultur är en slags funktion, en matta för utveckling. Man kan inte specificera den.

SVEG

Man kan tänka stort eller litet när man pratar kultur. Kultur är skapande levande möjligheter som alla kan ta del av.

Kultur kan vara mycket men inte allt. Utbyte, skapande, dialog. Att gräva där vi står, när vi pratar kultur i länet. För mig är kultur både något lokalt och så kallad finkultur till exempel opera och svåra romaner.

Jag har tänkt att det måste ha ett budskap men förstår att det kanske inte behöver vara så. Kultur kan omfatta mycket. Jag har inte en tydlig definition.

Kultur är mänskliga möten. Det första jag tänker på är möten; då händer det saker.

Utöver det basala så är det kulturen som gör livet intressant.

Kultur väcker tankar, känslor och nyfikenhet.

Vad betyder kultur? I det här fallet tänker jag på konst. Konsten är central för ett demokratiskt samhälle och för en samhällsdiskussion. Konst kan ifrågasätta. Forskning visar att konst gör människor smartare. Många kreativa människor på en plats attraherar fler. Konst konkurrerar inte som andra näringsgrenar utan föder mer. Att satsa på konst gör att vi lever längre. Genom konsten kan vi bli spjutspetsar och skapa ringar på vattnet för innovation av andra slag.

För mig är kultur själslig utveckling och glädje.

Har ritat en trekant mellan kultur för alla – barn och unga – hälsa och välbefinnande. Jag tänker att kultur är »in the eye of the beholder«. Vi tänker så olika om kultur. Kulturen kanske inte behöver vara så svår. Det viktiga är att alla har möjligheten. Vilken nivå vet jag inte.

Skulle vilja att kultur ibland fick vara bara underhållning och inte politisk.

Kultur befrämjar inte alltid hälsa. Det finns avarter. Kultur är ett så spretigt begrepp. Sociala medier befrämjar inte alltid hälsa och välbefinnande, när det är som sämst kanske motsatsen.

BRÄCKE

Kultur är glädje och avkoppling, utbyte av erfarenheter och något som inkluderar.

Är lite sträng med vad som är kultur, kultur är inte allt [... inte bandy], kultur handlar om konstnärlig verksamhet och bildning. Kultur är nödvändigt för en hållbar samhällsutveckling.

Allt som är kreativt skapande är kultur. Den viktigaste punkten är att kultur ska vara för alla!

Kultur är upplevelser i vardagen som ger glädje och energi. Det är inte vardagsbestyr utan det där extra.

Kultur är upplevelser som gör att jag mår bra.

Övsjö är redan i dag en kulturmetropol med många olika delar!

»Ett kollektivt samhälle, det är mycket kultur för mig.« Det ger en anda till bygden. När man arrangerar kultur tillsammans investerar man också någonting. Det skapar en stolthet: »En mänsklig resurs kan vara hur stor som helst.«

Kultur som bevarande av kunskap är extra viktigt i den här regionen där man är stolt över sin härkomst.

Kultur är bärare av en framtida berättelse om en god värld. Det vi inte kan föreställa oss kan vi heller aldrig uppnå. Vi behöver lyfta något annat än dystopierna nämligen de goda berättelserna.

STRÖMSUND

Kultur är hälsa för unga och gamla.

Kultur är en viktig tillväxtfaktor. Kultur kan också betyda mänsklig tillväxt.

Kultur är det som gör oss till människor.

Kultur kan vara lärorikt och brett.

Kultur kan också uppfattas som elitistiskt; kulturellt utanförskap, kultur är för andra men inte för mig.

»Kultur är ett sätt att visa kärlek, omhändertagande, att bry sig om platsen och att få vara med.«

ÖSTERSUND

Allt från aktiviteter som främjar demokrati och solidaritet till något som berör, till växtkraft och ett sätt att förhålla sig.

Allt är kultur.

Kultur måste vara för alla och gärna för många grupper samtidigt. Kulturlivet i dag är allt för uppdelat mellan unga och vuxna till exempel.

Kultur är meningen med livet. Vi behöver kulturen.

Kultur är omätbart och har särskilda värden.

Kultur är det vi bygger vår sociala samvaro på.

Kultur är kittet mellan människor.

Kulturen har ett egenvärde, det är superviktigt. Kultur kan också vara bra för andra saker men vi får inte tappa kärnan.

Det finns en svårighet i att kultur är så brett, från näverslöjd till hårdrock. Samhällsutvecklingen påverkar också kulturen och kultursynen.

HALLEN

Vårda kulturarvet. Bevara och lyfta upp det bygden är rikt på, bygdens kulturarv, så som textilt hantverk, mathantverk, en hållbar relation till naturen och det ideella engagemanget.

»Kultur är det som får människan/en bygd att växa. Som tar tillvara alla tankar och kreativitet och bevarar framgent.«

Kultur är det jag fått av generationer bakåt. Det kan vara väldigt blandat. Skapa, i skapandets stund mår vi bra.

»Kultur får människor att växa och tillför samhället en guldkant. Kultur ska väcka till eftertanke, ifrågasätt och utmana.« Kultur kopplar också ihop historien.

Kultur är allt som berikar livet, till exempel sång, musik, mat, idrott, natur, konst, teaterkonst, film.

Kultur är värnandet om bygdens utveckling.

Kultur är frihet att uttrycka, i dag tillåts man inte det.

I EU, Sverige och regionen är det ofta kulturen som får stryka på foten men kultur och kulturutbud är viktigt för människan och platsen.

Kultur för mig är friluftsliv. Folk som är intresserade av jakt tror inte att det har med kultur att göra. Allt man har fått lära sig av tidigare generationer är en levnadskultur – att jaga. Så det är klart att det är kultur. Hur pratar vi om kultur? I regionens kulturplan ligger fokus på estetisk kultur. Finns det ett behov av att vidga begreppet? Det är viktigt att samla in och dokumentera bygdens historia och arv innan det är för sent.

1.2 Vad kultur gör...

HAMMARSTRAND

Jag reagerar på min egen definition. Det krävs en reaktion. Med alltför homogena grupper blir det ingen reaktion. Med heterogena grupper kan du få människor att gå utanför sin komfortzon och uppleva något nytt. Kultur och kulturarv handlar på något sätt om att bevara i sinnet, att inte glömma. I andra änden behövs utveckling. Kulturen dör om den fastnar i dåtid. Men den kan också vara nyskapande så man blir tokig.

Kultur kan få oss att må bättre. Kultur på recept och kultur i äldrevården. Men det är främst på nationell nivå som kultur rättfärdigas på det sättet. Inom biblioteken finns shared reading och biblioterapi som egentligen är gemensam högläsning och samtal.

SVEG

Genom kultur möts man, det är viktigt för att må bra.

Kultur beror på vilken nivå man pratar om. Det är vårt sätt att interagera med varandra och kittet som håller ihop samhället, en gemensam referensram. Bortsett från det så är det också det som gör livet värt att leva.

BRÄCKE

»Bygden blir levande. Jag tror att det påverkar dem som besöker. Man blir positivt inställd till byn och oss som bor där.«

»Ett levande kulturliv, organisationer och civilsamhälle är kittet som ger oss delaktighet, gemenskap och plats. Vi vill vara här.« Om företag lägger ner vill folk ändå stanna genom samhörighet med bygden.

Vi måste tänka på kulturens värde för dem som bor här nu, inte för dem som vi hoppas ska flytta hit: »Vi är vardagsverksamhetens förkämpar och riddare med lokaler, aktiviteter, opera, bibliotek och kulturskola.«

»Man blir en bättre människa när man får hålla på med kulturella verksamheter, teater, måla med mera. Så ser jag det. Både ta del av och själv skapa. Det gör någonting med människan.«

I Bräcke bedrivs i dag ett biblioteksprojekt med en framtidsvision: »Kommunen där vi läser för våra barn.« Vi jobbar med språkutveckling och hembesök för barn 0 till 3. Det kommer höja betygen i framtiden. I ett sådant sammanhang kan kulturen gärna få vara instrumentell, det vill säga bra för något annat. Den ger någonting till barnen. Kulturen är alltid bra i sig men högläsning innebär också att barnets förutsättningar förbättras.

STRÖMSUND

Bryter instängdhet som sociala medier skapar.

Kulturaktiviteter bidrar till att man gör saker och inte blir passiv.

Kultur spelar stor roll för samhällets attraktivitet. Mötesplatser är centralt.

Kultur kan nå dem som inte mår bra, äldre och barn. Det får inte dras ned på. Unga och äldre måste få ta del av kulturskapandet.

Kultur för människor tillsammans (bry sig om sig själv och i nästa steg andra).

Kultur bidrar till platsutveckling: Landsbygderna är bra på att göra saker tillsammans, skapa sammanhang och känsla av att höra till.

»Kulturen gör att det blir fint runtomkring oss, den ger färg till livet. Då trivs vi. Det vackra är viktigt, där vill man vara, där det är lite mysigt, till exempel hembydsgården.«

ÖSTERSUND

Kultur har en viktig roll i att samla människor. Man behöver prata och interagera med varandra.

HALLEN

Hallenbygden är ett föredöme för ideellt arbete. Det ideella arbetet måste rymmas inom begreppet kultur. Ideellt arbete minskar isolering och skapar gemenskap.

Ingen kommer hit och serverar oss kultur, vi måste göra det själva. Bygdebladet är bra för att hitta aktiviteter att delta i, träffa människor, kravlöst och utan press.

Det är belagt att kulturella aktiviteter skapar hälsa och välbefinnande. Det gäller bara att sätta igång. Någon måste ta tag i det. Skolan borde ta ansvar för det. [...] Fotboll och längdskidor måste ingå i kultur eftersom det samlar folk i en bygd. Allt är kultur.

1.3 Vad behövs...

KROKOM

Lyfta upp och ta med folkbildningens betydelse kopplat till kultur. Folkbildning bidrar med kunskap men den behöver också vara djärv och bredda sin verksamhet; ha ett internationellt perspektiv och skapa mötesplatser öppna för alla, för att motverka segregering. Behövs också djärvhet (kunskap) politiskt och bland tjänstemän. Stötta lokalt engagemang. Satsa på arrangemang och verksamheter för den äldre målgruppen som finns lokalt i bygderna, är intresserade, har tid och pengar. Gärna föreläsningar/föreläsningsserier. Locka nya till föreningslivet.

- Folkbildning är jätteviktigt, i allra högsta grad på landsbygderna. Den bidrar med historiskt djupgående saker som man behöver kunskap om. Studieförbund, folkisar och folkrörelser måste användas och de måste få pengar. Folkbildningen går in i allt, inte minst de globala målen.
- Folkbildningen behöver vara djärv och gärna internationell, bredda sitt synsätt, som Estrad Norr och deras Rikskonserter: »Vi hade en vietnamesisk grupp och en från Bosnien. Vi hade möten där folk fick träffas, språka och äta. Det saknas i dag. Det är viktigt.«
- Samordning lokalt och att det finns de som leder och driver. Eldsjälar är viktigt och andan/stödet: »I Krokombi är det bra för vi som gör saker får beröm och det finns en mentalitet att det löser sig.«

- Skapa förutsättningar för gemenskap och tillgång till lokaler lokalt: Lokaler i dag är för dyra, det är ett hinder för kulturen! Vill man att byarna ska leva måste det finnas mötesplatser. Aktiviteter i byarna gör att folk mår bra, att man träffas, ordnar bingo och fikar.
- Få folk att gå på det som arrangeras lokalt. Ställa upp! Det finns många gånger en proffsighet i lokala värdskap och arrangemang.
- Det behöver finnas intressanta saker lokalt för dem som är 60+. De unga åker till stan. Satsa på de äldre som målgrupp för de är intresserade och kommer, och de har pengar.
- Föryngring behöver inte alltid handla om att nyrekrytera i unga åldrar utan det handlar om hur du tänker.
- Man ska ha föreläsningsserier, folk älskar föreläsningar. Det ska ni skriva ned och trycka på! Medel för att arrangera föreläsningar har försvunnit. Kanske går att samverka kring. Viktigt att det kommer ut till byarna.
- Integrationen är en resurs. Locka nya till föreningslivet och att engagera sig i det man är intresserad av: »Föreningsliv ger kunskap och demokrati.«
- Även de som inte finns på sociala medier behöver nås av information om kulturella evenemang med mera.

HAMMARSTRAND

Kultur för alla med fokus på att utveckla lokal kultur och lokala bygdearenor samt att »törsa kultur«; hjälpa varandra att våga ta steget att gå på de kulturarrangemang som erbjuds. Arrangörstöd. En fungerande infrastruktur för kulturverksamheter som synliggörande, kommunikationer och boende. Samfinansierings- och samverkansmodeller mellan ideella och professionella. Jobba mer och bättre tillsammans med marknadsföring av Kultur-Jämtland.

- Kultur för alla – skulle vilja vända på det: Alla för kulturen. Vi behöver sluta upp kring den. Vi arrangerade en konsert med en klassisk pianist och det fanns alla möjligheter att ta del av den. Men det finns ett motstånd. Törs jag fara på det här och lyssna? Som arrangör känner jag att det finns en rädsla för det som kultur är. Att träffas tillsammans. Vi måste gå ut och ta med människor till aktiviteter och arrangemang. Vid ett tillfälle hade de som gjort fikar tagit med föräldrarna som sa att de inte skrattat så mycket på jättelänge! Det behövs nya grepp för att det ska bli »kultur för alla«. Ett viktigt perspektiv är att tordas.
- Jag tänker på glesbygd och stad. Vi har olika förutsättningar att ta oss till arrangemang. Inga kollektivtrafikmöjligheter. Det kanske måste till andra möjligheter. Det finns ett jätteproblem när det gäller Döda fallet och det är att boende saknas. Hotellen har inte paketperspektivet med boende och resa. Också ett problem att ens beställa taxi här! Då måste du vara ute i mycket god tid. Det saknas möjligheter att söka medel för transporter och paketalösningar, allt runt omkring arrangemangen. Nu har det blivit möjligt att söka EU-pengar till stora produktioner men det krävs säkerhet och det finns alltid en risk med återbetalning, att våga... om det inte går bra. En effekt blir dyra biljetter och då är det ju inte kultur för alla. Vi når de redan frälsta. Så är det med många större arrangemang.
- Samverkansmodeller för producenter vore intressant att titta på i någon form. Statligt finansierade organisationer är redan finansierade. Vi behöver hitta samfinansierings- och samverkansmodeller mellan ideella och professionella. Institutioner kan ta större risker. Och det behöver handhas på ett mycket enklare sätt!

- Arenorna är olika i glesbygd och stad. Vi har inte en enda institution här. Vi har bygdegårdar och annat. Biblioteken. Det är våra arenor. Det finns inga konsthallar eller simhallar. Dansställen är arenor. Det är svårt när man vill göra något och utveckla. Stora förändringar kan vara svårt. Man vill också olika saker. Vi kanske älskar ihjäl bygdegårdarna? Behöver vi ha tjugo bygdegårdar? Folk jobbar ihjäl sig för fikaförsäljning. Man vill gärna ha saker kvar, men varför? Ifrågasätter man så trampar man många på tårna. Det är superkänsligt.
- Det behövs fler lokala arenor som funkisar. De som jobbar med att hålla arenorna vid liv behöver stöd: »Det är det enda föreningar orkar med i dag. De orkar däremot inte fylla arenorna med det innehåll som behövs. Att höja kvaliteten och prioritera är viktigt.« [...]: I somras satte vi igång här på Trätöjordsbacken i Hammarstrand. Vi hoppas få liv i den arenan igen, med en utescen som håller måttet. För att kunna boka arrangemang krävs scener som håller. Det behövs färre men fler brukbara arenor. För platsutveckling behövs fler kulturparker! Till Trätöjordsbacken kom cirka 1300 personer, från 13–85 års ålder. En äldre kvinna berättade att hon besökt platsen hela livet men det här var det bästa!
- Finns behov av att jobba mer med marknadsföringsdelen. Utåt finns ingen samlad bild av Kultur-Jämtland. Varför gör vi inte gemensamma annonser i DN om till exempel sommarteatrar? Det fanns en app som ingen använde. Svårt hitta bra modeller och former för information och marknadsföring. En ynnest med Ragunda-bladet. Det går ut till alla och alla läser! Perfekt att annonsera i: »Vilken power det skulle vara om alla i Jämtlands län använde en liknande modell. Men det krävs någon som orkar jaga in alla arrangemang.« Härjedalen turism har precis lagt ned sin databas/kalender där man kunnat marknadsföra sig. Istället är det olika områden som prioriteras, som skidåkning eller matgrejer. Stora sportevenemang. Men kulturen i sig finns ofta inte med där.
- Absolut ska kulturen nå ut till människor, men med kultur så lockar vi också människor till oss. Märkligt att Indalsleden inte tas tag i.

SVENSTAVIK

Diskussionerna rörde sig kring kultur som ett annat, mer mänskligt, sätt att se på och värdera samhället och utveckling (än ekonomi); ett mänskligare perspektiv. Kulturskolan och/eller kreativitet i skolan behövs för att barn och unga ska ges möjlighet att hitta sig själva och förstå andra. Statusen på kultur behöver stärkas både i skolan och samhället.

- Vi behöver byta synvinkel på vad utveckling är. Måttet på tillväxt är inte ekonomi utan människans välbefinnande och nyfikenhet. För en mänsklig värld behöver vi gå utanför boxen, ha bra samtal med varandra, våga testa.
- När man ska prata för kultur i skolans värld måste man vara listig i hur man presenterar för att det ska »godtas«. Kultur borde vara lika självklart och viktigt som andra ämnen/områden.

SVEG

Den lokala platsen och människorna som finns där bör vara utgångspunkt, gräva där vi står och utveckla tillsammans. Samverkan lokalt, över kommun-, region- och landsgränser. Starkare koppling mellan folkbildning och kultur; bildning behöver stärkas generellt i samhället inte minst bland unga. Se, värdera och använda kulturens betydelse som hälsofrämjare. Höja kulturens status. Behövs också ekonomiska satsningar på och politiska prioriteringar av kultur.

- Vill betona vikten av ekonomiska satsningar på kultur.
- Lokalt skapar kulturen en känsla. Ta vara på det lokala, människor, ord, historia och kultur.
- Något som är viktigt är samverkan. Hitta otraditionella partnerskap och utveckla saker.
- Kulturarvet är viktigt. Hela hembygdsrörelsen är ju kulturföreningar. Gräva där vi står är bra, det finns en jordmån.
- Vill utveckla platsen där jag bor istället för att avveckla den. Platsen ska vara attraktiv att bo på.
- »Vi har mycket resurser men vi är splittrade, utspridda över långa avstånd. Via folkhögskolan finns statliga medel som vi skulle kunna växla upp genom samverkan. För att komma dit behöver vi träffas och ge till varandra. Vi har jättemycket idéer men sitter en och en. Det händer jättemycket här i kväll känner jag. Jag är livrädd för gärdesgården runt Härjedalen. Det ska vara flöden. Genom samverkan tar Härjedalen eller hela länet plats i världen och världen kommer hit.«
- »PK-historier« på kulturen är fel. Jämställdhetsmål eller politik behöver inte läggas på kulturen. Kulturen ska vara fri.
- Det behövs plattformar för konstutövning. Det är en investering. Vi lever länge och håller oss friska länge. Billigare att hålla oss levande med konst än att sätta oss på hem. Konsten håller oss friska.
- Kultur för alla ... varför prioriteras barn och unga? Varför inte också äldre och funktionsnedsatta?
- Höj statusen på konsten så att kulturskapare kan försörja sig.
- Kultur bidrar till demokrati och mänskliga möten. Vårt sammantagna kulturutövande påverkar oss och är viktigt för hälsa och välbefinnande.

BRÄCKE

Se och använd regionens glesa struktur som en möjlighet och utgå från den. Satsa på lokala plattformar och mötesplatser för kultur till exempel bygdegårdar. Ett engagerat lokalsamhälle är en attraktiv plats. Börja i rätt ände för platsutveckling, se »Jämtlandsexemplet« om varför en workshop-deltagare valde att flytta till regionen. Kulturlivet ska vara en självklar plats för unga; inom idrott finns det mycket men inte inom kultur.

- Biblioteken är en viktig regional infrastruktur som ska vara med. De är det enda i hela RUS:en som vi äger helt och hållet själva. Vi lever i en region med gles struktur. Det betyder inte att regionen är sämre eller mer svårarbetad än andra regioner, den är bara annorlunda.
- Läst många regionala utvecklingsdokument där det påtalas att länet är glest. Ser det inte som ett problem utan en möjlighet. Hoppas det lyfts ordentligt i den nya regionala utvecklingsstrategin.
- Hur engagerar man fler? Det är frustrerande och svårt att få folk att engagera sig. Gärna yngre.
- Det behöver finnas en öppenhet och mottagare som stöttar.
- Bygdegården kan vara en plats för kulturella aktiviteter och verksamheter.
- Satsa på plattformar för att både skapa och delta i kulturlivet. Det ska vara en självklar plats för unga. Inom idrott finns det mycket men inte inom kultur.
- Skapa förutsättningar för attraktiva platser genom platsutveckling som inte utgår från jobb, infrastruktur, boende, skola och service utan från sånt som gör att man mår bra: »Det är viktigt för att en bygd ska kunna överleva. Det kan finnas

- hur många skolor som helst. Om det inte finns något på fritiden eller en miljö som ger energi kommer man nog inte bo kvar.»
- Exempel på hur/varför beslut att flytta till Jämtlands län, en deltagare berättar:
»Jag besökte Jämtland och kom på att jag vill flytta hit. Ett kort samtal på tio minuter fick mig att flytta sjuttio mil. Vi besökte Skärvången en dag och träffade en man som berättade väldigt ärligt om tre ditflyttade unga ensamkommande som vuxit upp med hela byn som föräldrar, och han var orolig att de skulle flytta därifrån för de killarna gav så mycket. Det var någonting kring den kärleken han beskrev som fick mig att känna att där det bor så fina människor, där måste jag bo. De gav så mycket till byn och var så orädda.«

STRÖMSUND

Kulturen behöver breddas, bli mer inkluderande, nå fler (alla) och finnas i hela länet även på landsbygden. Kommunikationer och tillgänglighet viktigt. Liksom mötesplatser. Kulturutbildning för politiker så att de tar mer och bättre ställning för kultur. Kultur behöver ingå i tillväxtsamtalet.

- Gemensamt: Kultur för alla, även i byarna. Levande kultur på landsbygden och i skolan. Strategi för kultur i byarna. Kulturen ska synas i hela länet.
- Kulturpengarna ska komma invånarna till del i så stor utsträckning som möjligt.
- Mötesplatser är centrala
- Fler behöver ta del av kulturen: »Att ta del av kultur är viktigt för kultur har ett särskilt värde, det betyder något. Man behöver upplysa folk och kanske modernisera kulturen så att den når fler och fler tar del av den. Det behövs kunskap om kulturens betydelse, den har inte enbart ett egenvärde.«
- Det behövs input för att orka.
- Fungerande bussförbindelser och kommunikationer, tillgänglighet, för att kunna ta del av kultur.
- Kultur behöver finnas med i tillväxtsamtalen.
- Kulturen behöver breddas för att nå unga, inte minst killar. Obligatoriska estetämnen i skolan.
- Viktigt att koppla kultur till hårdare saker som anställning, tillväxt och företagande: »Här sitter vi ett gäng kulturtanter. Kultur ska inte vara en bubbla vid sidan om utan spridas ut.«
- Nyanländas styrkor behöver tas bättre tillvara. Vi borde lyfta andra kulturer mer och bottna starkare i vår egen.
- Det ska vara okej för unga att kulturskapa. Vi behöver förändra hur vi själva tänker och pratar om kultur. Vara tillåtande och generösa. Skolan lär oss att kultur är mindre värt i jämförelse med andra ämnen: »När du inte kommer från en kulturell familj kan det vara svårt att få kontakt med och ta till sig kultur.«
- »Politiska beslutsfattare kan spela stor roll. Barn och unga vuxna behöver vara i fokus och vi behöver inkludera fler.« Vi behöver vara där de unga är.
- Teknik och virtuella mötesplatser kan vara viktigt parallellt med fysiska möten och gemenskap. Biblioteken viktiga i det sammanhanget.

ÖSTERSUND

Verka för kulturell mångfald och kultur för alla. Se till att det blir verklighet av alla fina ord som sägs. Prioritera barn och unga. Tillgång till kultur handlar om demokrati. Satsa på att underhålla, utveckla och marknadsföra det som redan finns så som konstrundan i Torvalla. Konkretisera RUS:en. Stärk kopplingen mellan kultur och (folk)hälsa (förebyggande). Kultur kan bryta ensamhet och stärka vi-känsla.

- Satsa på kultur för unga i skolor, gärna kopplat till främjande av demokrati. Barn måste få möjlighet att utöva och utbyta kultur.
- Tillgång till nyktra mötesplatser och arrangemang.
- Aktörer måste få ekonomiskt stöd för att säkra kvalitet och mångfald i sina arrangemang.
- Kulturen får inte bli instrumentell som den ofta är i dag, det vill säga bra för det ena och det andra, oftast för tillväxt. Ser en stor fara med den utveckling som många kommuner i länet går mot, det vill säga att kultur sorteras organisatoriskt under tillväxt och reduceras till att vara enbart tillväxtskapande.
- Det måste bli något konkret av det här, inte bara tomma ord. Men att mäta kultur ... vad ger det?
- Jobba med att nå olika socioekonomiska grupper till exempel de som i dag inte kommer till biblioteken samt införliva barnkonventionen.
- Demokratifrågan är viktig, att komma utanför kulturknuttekretsarna och nå vanligt folk. Kultur måste få mer plats i skolan och musikskolan. Bibliotek läggs ner och försvinner, behövs en uppgradering. Bredda kulturdeltagandet.
- Satsa på Östersund, det spiller över på övriga länet.
- Utvecklingen har gått framåt till en viss punkt och sedan stagnerat: »Ideell verksamhet håller inte i det långa loppet.«
- Om kultur ska vara för alla måste den vara logistiskt tillgänglig. Kulturskolan kan inte vara avhängig sista bussen hem. Satsa på teknik och att ta del av hela världens kultur och samtidigt utveckla den egna kulturen och kulturarvet: »Både opera och korsstygn!«
- Kulturlivet i Jämtland 2050 måste präglas av en känsla av delaktighet.
- Ta hand om och uppmuntra ideella krafter.
- Kulturutbildningar behövs för att locka unga att stanna i länet, och att skapa och ta del av kultur. Behövs mer/annat än vad folkhögskolorna erbjuder.
- Satsa på att rusta upp sådant som redan finns till exempel konstrundan i Torvalla. Underhåll och marknadsför!
- Känns inte relevant med 2050 som tidsperspektiv, behövs i så fall delmål (2025, 2030). Med det långa perspektivet tappas siktet på nu, riskerar dålig verkstad och svårt skapa handlingsplaner.

HALLEN

Kultur upprätthålls i och av bygderna, regional utveckling börjar i det lokala. Prioritera landsbygder: satsa resurser, lyssna på invånarna och var rädd om det lokala engagemanget. Kultur för barn och unga måste utgå från dem. Kulturen skapar gemenskap och sammanhang, hälsa och välbefinnande. Det behövs en kulturell infrastruktur.

- Satsa på barn och ungas tillgång till kultur och en kulturskola. Biblioteket är en viktig aktör. Kultur för barn och unga måste utgå från barnens och de ungas intressen. Vi kan inte gissa vad de vill göra, vi måste fråga dem.

- Kristina Erneheds arbete för att förnya folkrörelse-Sverige är ett positivt exempel; hitta former som unga tycker om. Överlag behövs nya former för civilsamhället, att få med nyanlända i valberedning och styrelser.
- Förbättrade möjligheter för lokala kulturutövare.
- Naturliga träffpunkter och mer samarbete för att skapa kultur. Det betyder mycket att till exempel kunna delta i en kurs i vävning arrangerad av Vuxen-skolan; »att få skapa och slippa sitta ensam i stugan.«
- Landsbygder ska ha tillgång till kulturutbud.
- Politiken behöver ändra sig och satsa pengar på landsbygd och kultur så att politiken utgår från att landsbygder är viktiga och behöver kultur för att utvecklas.
- Alla måste få komma till tals och kunna utöva kultur.
- Leader-modellen/strukturen fungerar inte eftersom de lokala idéerna inte passar in. För mycket energi går till ansökningsfasen. Det behövs en coachningsfunktion. EU-medel och organisationsstruktur behöver utgå från ett lokalt perspektiv. Det behövs enklare tillgång till lokala utvecklingsmedel. Projektandet är inte hållbart. Minska ned på papperfieringen.
- Varje by är sitt eget centrum istället för att allt är samlat i ett centrum, må det vara kommunala, regionala och nationella centrum. Det som kan skapa gemenskap och locka besökare är en sak här och i en annan bygd något annat. Det är viktigt och enkelt att organisera sig lokalt. Kulturen måste utgå från det lokala. Hur kan man lyckas på regionnivå om man inte förankrar och har bra verktyg lokalt?
- Använda kulturen för att öka psykisk hälsa. Skolan spelar stor roll. Kulturen kan stärka unga inför hela livet. Engagemang skapar hälsa och välbefinnande.
- Biblioteken har ett viktigt uppdrag gentemot barn och unga. Barn och unga ska känna att de blir lyssnade på.
- Efter skola och skolbuss orkar föräldrar inte skjutsa till kulturskola-aktiviteter. I skolan finns egentligen allt. [...] Vi vill ha fler bussar. En buss till för dem som stannat på skolan och kulturat. Tänka mer möjliggörande. Hallens fritidslokaler med mera kan användas av fler än Hallenbor! Barn och unga behöver vara prio. Mycket av kulturutbudet används av äldre. Vi behöver nå fler unga med kultur verksamhet. Få med barnen och bredden på köpet.
- Det behövs en infrastruktur för att kultur för alla ska uppnås. Det måste finnas någonstans att ta del av kulturen och att vara skapande. Det offentliga måste ta sitt ansvar för allas möjligheter att ta del av kultur och det behövs samordning för att veta vem som ansvarar för vad. Förutsättningar för kulturutövande och kulturkonsumtion ser olika ut på olika platser. Kommunicera till alla vilka möjligheter som finns och lyssna efter vad som behöver fångas upp.
- För att underlätta för professionella kulturskapare behövs kulturlokaler för samkväm och affärsrelaterade frågor. Det behövs också en databas där man lätt kan se dem. Professionella får gärna dela med sig av sin kunskap genom fortbildningar.
- Kultur som demokrati-verktyg. Unga nyanlända har varit väldigt ensamma: »Det var tragiskt att vi inte kunde få in dem i gemenskapen. Vi är fredliga men kanske inte så inkluderande?«
- Satsa på KKN så att de finns med i inkubatorer.

1.4 Styrkor/svagheter (inifrån)

KROKOM

- Kvinnorna är en styrka!
- Tekniken kan vara en styrka använd och anpassad utifrån landsbygds- och glesbygdsbehov.
- På landsbygderna behövs både resurser och engagemang.

HAMMARSTRAND

- En styrka att de lokala platserna finns liksom föreningarna. Men i Kälarne ska hotellet läggas ned. Allt är beroende av varandra. Det kan vara en svaghet att underlag saknas.
- Småföretagandet i Ragunda kommun är en styrka men allt bygger på ideella krafter vilket kan vara sårbart. Sponsring existerar nästan inte för kulturverksamheter på grund av ensamföretagande. Man ställer upp indirekt med ideella insatser/indirekt sponsring. Oftast till idrotten, sällan till kulturen. Det kan vara svårare att se vad man får tillbaka kanske. Kulturskolan får man inte sponsra.

SVENSTAVIK

- En styrka att vara en liten förvaltning med nära till samtal och samverkan och lätt att hitta samarbetspartners.
- Specialkompetens och att gå djupare är en styrka i det lokala. Men precis som det finns talpedagoger behöver det finnas kulturpedagoger.
- Ansvarstagande genom kulturaktiviteter kan skapa bättre förhållningssätt för elever, lärare, rektor och politiker.
- Budget och skolplan är svagheter som fungerar som motvind.
- En svaghet att det saknas kompetens, vidsynthet och att lyfta blicken uppåt och utåt. De som ska ta emot visionerna måste finnas i det lilla samhället. Det är ett gigantiskt hot inifrån att man inte får skaka om. Det finns en likriktning och trångsynthet. Då uppstår fientlighet mot det nya som man inte känner till och samhället blir mindre och trängre. Motpolen är den kreativa människan.
- Att man inte får göra annorlunda är ett stort hot för framtiden.

SVEG

- Befolkningen kan vara både en styrka och svaghet, om man har ett öppet eller stängt förhållningssätt.
- Platsen kan också vara både och. Finns mycket utrymme men måste också finnas möjligheter och öppningar för konsten att utvecklas och finnas kvar: »Jag har en dotter som läser konst. Hon vill jättegärna stanna i Härjedalen men finns det någon plats för henne, som konstnär i Härjedalen? Det finns en plats, men finns det en *plats?*«
- Styrka eller svaghet beror på hur vi/invånarna presenterar platsen och känner för platsen. Ord är viktiga. Utrymme-finnesbygden istället för glesbygden. Det finns en underbar felsägning mellan landsbygd och glesbygd; glansbygd.
- Lokal samverkan är en inre styrka. Många är ensamma i sin driftighet, vi behöver jobba mer tillsammans: »När jag växte upp på 60- och 70-talen i en by så fanns en otrolig kraft bland 250 invånare. Det fanns alla möjliga föreningar och man gjorde mycket tillsammans men det dog när teven kom. Är det samma sak som händer i dag (sociala medier och samhällsutvecklingen)?«

BRÄCKE

- Rivaliteten mellan samhällen är en svaghet. Engagemang, entreprenörskap, öppenhet, eldsjälar och »jag kan själv« är styrkor.
- Närheten i landsbygdssamhällen är en styrka: »avstånd mellan husen men närhet mellan människor« gör det tryggt att leva i bygden. Det bidrar också till att man blir kulturell allätare då det förpliktigar att gå på det som arrangeras lokalt. För att stärka engagemanget och närheten mellan människor behövs resurser; här kan RUS:en komma in.

STRÖMSUND

- Det jämtländska kulturarvet och identiteten. »Det finns en lokal styrka som gör det lätt att mobilisera, organisera och genomföra saker. Bra och nära kontakt i den lilla kommunen. En styrka som inte finns på samma sätt i stora städer.« Den jämtländska självbilden behöver samtidigt förändras: »Här ses vi som stannar som misslyckade, vi är de som aldrig for iväg.« Många åker iväg och återvänder. Bilder börjar ändras. Viktigt då föräldrar för över sina synsätt på barnen.

ÖSTERSUND

- Biblioteksverksamheten en styrka! Östersunds bibliotek hade 875 registrerade aktiviteter förra året.
- Föreningsverksamheten kan vara både och. Föreningslivet har burit kulturen. Ideella engagemanget är sårbart. Unga behöver nås. Föreningslivet fyller inte samma funktion längre.
- En svaghet att höga kostnader gör att man väljer/gynnar mainstream fast man inte vill (Lyransgården).
- »Det stora folkhälsoproblemet i dag är ensamheten, kulturens motsats.« Aspås som exempel på lokala gemenskaper där man ordnar och fixar tillsammans. Starkare koppling mellan kulturens roll för hälsa och välbefinnande: »Regionen är en struktur som präglas av hälso- och sjukvård och samtidigt regional utveckling. Det borde finnas jättemöjligheter!! Men det är vattentäta skott.« En strategi för kultur och hälsa är eventuellt på gång: »Det skulle vara en förebyggande strategi. Regionen sparar pengar. Det blir instrumentellt men en större angelägenhet.« [...] »Nya perspektiv på svenska sjukhus skulle kunna vara båda det mänskliga och det kulturella, att det finns tillgång till båda. Regionen har en egen konstsamling med 9 000 verk varav mycket är magasinerat. Det finns stora möjligheter att arbeta konstpedagogiskt. Konstsamlingen är regionens främsta kulturarv. Vid nybyggen avsätts medel för konstnärlig gestaltning (enprocentsregeln). Kommunen har cirka 5 000 verk.«

HALLEN

- Det finns oerhört mycket kunskap, kraft och engagemang i byarna. En enorm kraft där man också kan kompromissa i frågor man inte är överens om. Byars samlingsplatser med potential att utvecklas är en styrka. Svagheter är oenighet om inriktning och en känsla av att inte duga. Saknas pengar och lokaler »för att ge kulturen riktigt lyft.«
- Styrkan är den engagerade individen. När den inte längre finns är det en svaghet.
- Varje människa och sammanhållningen är en styrka. Det lokala engagemanget, »Hallenbygden i samverkan« till exempel, är en otrolig styrka. Att brinna för sin bygd, lokalpatriotism, vi-känsla och en viss klurighet.

- Begränsade resurser är en svaghet, och att man behöver vara stark och påhittig. Eldsjälar som försvinner. Bristande intresse och engagemang.
- Att göra saker tillsammans försvinner genom sociala medier.
- Vi–dem är en svaghet.

1.5 Möjligheter/hot (utifrån)

KROKOM

- Bristen på kunskap och kritiskt tänkande är ett hot. Vi har glömt vår historia. Man förstår saker när man tittar bakåt: »Med sådan där glamour-tv dödar man människors egen lust att skaffa kunskap«.
- Lära av tidigare regionala utvecklingsprocesser för att skapa nya möjligheter: Jag tänker tillbaka trettio år. Det är inte så långt. Jag gör mycket samma sak i dag som då. Vilken märklig tid det var för 25 år sedan då det vimlade av kvinnonätverk. Det bubblade överallt. Kvinnor kan! Det fanns inga hämningar på något sätt. Ingenting var omöjligt, man bara gjorde. Det spred sig. När man träffas ibland kommer man på sådana saker. Vad var det som gjorde att det gick bra?!

HAMMARSTRAND

- Döda fallet skulle kunna spela på en internationell marknad men då behövs riskkapitalister och att utarbeta prospekt... leta kontakter. De som besöker Vridläktaren vill hellre bo lyxigt i Sundsvall. Den klassen på boende finns inte här. Vi behöver fråga oss. Vill vi ha den? Det är både hot och möjlighet.
- En styrka att vi inte är så utbyggda. Folk söker andra saker. Med bra tågförbindelser skulle vi kunna sälja upplevelser från Skåne till Jämtland och Döda fallet. Vi behöver tänka i större perspektiv.
- Vägarna till/från Sundsvall är inte bra: »Förhållandevis nygjorda men en katastrof!« Jämtarna förstår inte att vårt upptagningsområde är kusten, och lite grand från Östersund. Kusten är en stor boendeyta, viktig för oss. Vid arrangemang i Hammarstrand kommer få Östersundsbor men många från kusten. Det finns en större närhet österut. I Sveg har man nära koppling till Röros och Norge. I Hammarstrand kusten.
- Trafikverkets prioriteringar när det gäller skyltning och information till besökare/turister är inte alls bra. Vi vill ha brun-skyltat som överallt söderut men enda sättet att få kulturen att funka här är att bryta mot reglerna. Normer kan vara ett yttre hot.

SVENSTAVIK

- Informationssamhället är ett hot. Skapar avstånd och distans. Det kan även innebära möjligheter.
- Det ekonomiska synsättet är ett hot.
- Kultur och kreativitet är vägar till ett mer mänskligare samhälle.

SVEG

- Den urbana normen är ett yttre hot. Hur blir vi av med de föreställningar vi hela tiden möts av? Det påverkar de unga. Det behövs en fördjupning av orden centrum–periferi och bygd–obygd. Vi behöver nyansera bilderna av oss, det finns flera bilder.

- Möjlighet: Minns ett kulturtåg från början av 90-talet, som körde genom hela Sverige längs inlandsbanan och stannade till på olika platser, bland annat i Sveg. Det var jättehäftigt med stjärnhimmel och djungelland. Inspiration.

BRÄCKE

- Klimat och miljö kan vara både hot och möjlighet. Som möjlighet krävs en förändring i samhället där kulturen kan spela en roll. Konst jobbar ju mycket med föreställningar, använda konst för att jobba med samhällsomställning. Underhållning och vardag får större betydelse när vi ställer om från konsumtions-samhället. Migration och främlingsrädsla kan vara ett hot men »kultur kan bidra till ett samhälle som kan ta emot människor«.
- Teknik och digitalisering är en möjlighet. 2050 är tekniken superutvecklad och vi är inte längre så platsbundna. I Bräcke kommun har 27 samlingslokaler fiber, i dag är det två som använder sig av det i större utsträckning. Till exempel kunna gå på konstutställning i Melbourne och ha direktkontakt. Genom Hologram kanske man kan vara varsomhelst och spela teater med varandra: »Med sådan teknik suddas gränserna ut mellan lokal och global kultur. Hotet med digitaliseringen kan bli avsaknad av mänsklig kontakt, men det behöver inte stå emot varandra. Man kan fortfarande göra saker och uppleva tillsammans; mötas.«

STRÖMSUND

- Berikas av nationella nätverk och hjälpa varandra. Hot; stad ställs mot landsbygd, utflyttning, avsaknad av pengar, näthandeln hotar det lokala näringslivet och det tas inte hänsyn till landsbygds- och glesbygdsmiljöer.

ÖSTERSUND

- Tekniken kan vara både och: »Tappar man intresset för det lokala om världen finns ett knapptryck bort?« Samtidigt som teknik tillgängliggör.
- Klimatpåverkan, demografin och samhällsekonomin är svagheter.
- En politisk hotbild riskerar styrning av kulturen. Blir vi mer protektionistiska? Till exempel biblioteken? I dag »samhällets vardagsrum«. Jämför bruna vindar och en konservativ vår.
- Det ska finnas offentligt finansierade kulturinstitutioner i länet för kulturutvecklare och konsumenter.
- Landsbygderna kan klara sig bättre än städerna, självförsörjande och back to basic. Man kommer vilja ha livskvalitet. Kaxås till exempel; en man med mycket pengar som möjliggör för återflyttning i bygden/på landsbygden.
- Kulturmedel kan komma att villkoras. Den kulturella friheten kan gå förlorad. Synen om kultur och bildning för alla delas inte politiskt längre. Att värna demokratin hänger ihop med kulturen. Hitta motstrategier om demokrati och kultur hotas. Hur kan vi möta en sådan utveckling? Hur kommer det påverka oss? Vad behöver vi göra?

HALLEN

- Möjligheter är innovativa idéer, framåtanda och en tro på bygden. Landsbygder behöver också pengar. Politiska beslut bakbinder bygden. Landsbygder och kultur åsidosätts ekonomiskt. Det är alltför byråkratiska system för utövande av kultur och företagande.
- Nya individer som med nya ögon ser möjligheter (inflyttare). Förutom nya idéer bidrar de till skatteintäkter.

- Samverkan är en möjlighet liksom externt kapital.
- En skev fördelning mellan byar är ett hot. Brist på kunskaper och förståelse hos inflyttade kommunala tjänstemän som saknar förståelse om bygden. För mycket fokus på Åre.

1.6 Visioner/målbilder (kommunerna sammanslagna)

- Alla barn får kultur i skolan, det får de inte i dag. (Strömsund)
- Alla barn ska ha tillgång till kvalitativ kultur. (Östersund)
- Alla konstformer tar plats, det finns Bildcentra och så vidare. Mycket verkstad! (Östersund)
- »För att kulturen ska nå alla måste den finnas där folk finns. Kulturmötesplatser och arenor ska finnas överallt. Lokala mötesplatser ska vara öppna för alla och rikta sig till olika intresseområden.« (Östersund)
- Levande och blomstrande bygd där kulturen står i centrum. Bygden är attraktiv att leva och bo i samt attraktiv för företagare. (Hallen)
- Det finns ekonomiska möjligheter att hålla på med kultur. (Hallen)
- Barn har tillgång till den gemensamma kulturen. Slöjd, mat och textil ingår i ett hållbart förhållande till samhälle och kultur. (Hallen)
- Biblioteken är lokala mötesplatser och arenor för möten, arrangemang, litteratur, bildning och lärande och finns i alla byar. Mötesplatserna skapar stolthet, dynamik och en vilja att stanna kvar i bygden. (Hallen)
- Alla måste få komma till tals och utöva kultur! (Hallen)
- Kulturens bredd är tillgänglig på enkelt sätt. (Hallen)
- Den digitala tekniken gör att lokalt och globalt möts. Det bidrar till en mångald av olika kulturuttryck och att det händer nytt. (Hallen)
- Kultur tar mer plats i människors vardag. Vi delar med oss och står för allas rätt att uttrycka sig. Så är det inte i dag. Lokalpatriotismen bidrar till en känsla av stolthet och att dela med sig. (Hallen)
- Det finns ett kulturhus i Hallen där vi tar tillvara bygdens resurser. En mötesplats för alla med kultur över generationsgränser. Och återbruk. (Hallen)
- Människor är aktiva i skog och mark, friluftsförandet är tillbaka. Skolan prioriterad. Det finns ett brett kulturliv och kultursamskapande. Ständig förnyelse är ledordet, vi har en levande bygd. (Hallen)
- Olika kulturaktörer har nära till samarbete med varandra. Bättre samverkan över generationsgränser. Vi lär av varandra och skapar lokala mötesplatser: [...] »År 2050 ska alla i Bräcke gemensamt äga och känna ägandeskap över Folkets Hus. Dagens vision är att vara ett hus för alla i fest och vardag men är det verkligen det? Det finns lite att jobba på!« Förslag att erbjuda köp av andelar för 200 kronor: »Vill att det ska bubbla på kvällen och natten. Vi behöver inte vänta till 2050. I Bräcke har vi redan ett kulturhus.« (Bräcke)
- Kulturens värde för dem som är här och nu! (Bräcke)
- Många unga jobbar med konst, utmanar strukturer och normer. (Sveg)
- Många konstnärer på samma plats bidrar till växtkraft och attraktivitet, som Not Quite i Fengersfors. Med lokal kultur utvecklas människor och plats, det blir attraktivt att både bo och besöka. Gräva där vi står, visa vad vi har. (Sveg)
- Kultur ska vara en självklar del av samhället och alla ska kunna ta del av kultur efter förmåga och vilja. (Sveg)

- Ingenting är omöjligt! Varför inte bygga nytt operahus i Härjedalen?! Eller en ny Dramaten?! Här finns både yta och möjligheter. Staten behöver satsa på mer än polisstationen och systemet. (Sveg)
- En drömbild är att öppna Härjedalen för konstnärer och konstarter. Öka förutsättningarna för etablering av konstnärer. Härjedalen kan bli ett varumärke när det gäller konst. (Sveg)
- En drömbild är ett annat tänk om kultur där också måltidskultur ingår. Livsmedel av hög kvalitet i butiker. Gårdsbutiker och försäljning. Bidrar självklart till platsens utveckling och attraktivitet. (Sveg)
- En drömbild är att det inte längre finns internet och människor måste ha kontakt med varandra. Informationssamhället fjättrar oss.
- I framtiden är kulturskolan en del av skolan. Det bidrar till ett öppnare klimat som ger elever en rikare utbildning och uppväxt med möjlighet att hitta sig själv (jfr ämnen som filosofi, psykologi). Kreativitet är en del av skolan. I dag jobbar kulturskolan i motvind. (Svenstavik)
- Det finns verkstäder för olika kulturella uttryck och verksamheter. (Svenstavik)
- Vision att utveckla den lokala platsen kulturellt: »Ser det som en stor möjlighet och dröm att utveckla Döda fallet som plats på olika sätt, till exempel genom historiskt berättande och digital teknik som gör att man kan besöka platsen virtuellt. Det bidrar till tillgänglighet och skulle kunna vara ett stort digitaliseringsprojekt i sig. Saknar också en konsthall och att kunna bjuda in konstnärer. Vi behöver våga misslyckas! Vad är det som gör att vi inte vågar mer? 'Att törsa' är viktigt! Till exempel att våga gå på kulturaktiviteter. Mat och boende behöver också utvecklas. För att vara attraktivt behöver det finnas boende på platsen. Skulle kunna vara en husvagnspark. Alla möjligheter och idéer behöver diskuteras. Det har funnits visioner om en isbana under vintern till exempel. Lokala människor behöver komma och turistföretagare behöver våga satsa. Det behövs mötesplatser för olika kulturyttringar och konferenser. I dag är det öltälten som drar folk, då kommer man.« (Hammarstrand)
- För levande platser behöver det finnas goda kommunikationer. Kanske vi behöver specialisera oss? Föllinge, Kall, Kälarne, Bräcke och andra! Samarbeta och skapa paket. (Hammarstrand)
- Man kunde ha mer måltider gemensamt. Det kom upp som ett förslag på en workshop i höstas att laga soppa lördag eller söndag och bjuda in till Folkets Hus. Folk nappade på idén men det blev ändå inte av. Vore ett enkelt sätt att umgås över åldersgränser. (Krokom)
- 2050 är det nog en helt annan struktur. Klimatflyktingar. Vi måste anpassa oss. För det är sådana här möten viktiga. På landsbygderna finns gott om plats men det behöver också finnas tillgång till hus. Politikerna måste våga. Det är även en kulturfråga att få folk att komma hit och bo. Det behövs ett omtänk och det måste bli en mer naturlig mix. Segregationen lever kvar. Det ska ni formulera tydligt! Det är ingen enstaka grej för regionen, det gäller alla. Man måste vara djärv som politiker och man måste få kunskap om man sitter som tjänsteman. Djärvheten kan bestå i att göra sig kunskaper. (Krokom)
- Ha kvar hembygdsgårdarna och göra något av dem. Bevara hantverk, allt utvecklas hela tiden. Hur tvättade man förr? Kulturarvet måste finnas med och beskrivas. (Krokom)

1.7 Konkreta förslag till reviderad Regional utvecklingsstrategi

KROKOM

- Jag vill att ni ska trycka på det här med att fixa föreläsningar. Mycket kan hända i samverkan mellan bibliotek, studieförbund, folkhögskolor. Man måste se styrkorna med det. Kvalitet är viktigt, även på små ställen. Det kan vara tunga utlandskorror som föreläser, då blir det fullbokat. Sådana människor vill vi höra. Vi är nyfikna på vad som händer ute i världen.
- Biblioteken ska man trycka på och demokratifrågor överlag, det är viktigt. Få med ungdomar och barn i gemenskaper. Se till att det finns lokala mötesplatser.
- Hitta lösningar för att barn med lång resväg ska få tillgång till kulturskola. Våga göra nytt.
- Jag önskar att man tog del av den kunskap som finns i byarna. Alla har något att ge. Alla är lika viktiga.
- Språket från myndigheter är otillgängligt, man förstår inte. Det måste vara okrystat så att man fattar, inte sådär halvakademiskt. Det måste man respektera. Jag är tränad på språk men inte ens jag förstår.

HAMMARSTRAND

- Bredda förståelsen av begrepp och innehåll i relation till RUS:en. Till exempel nämns enbart fjällen med koppling till turism, inte andra områden eller verksamheter. Finns behov av att bygga broar mellan aktörer.
- Institutionella medel ska verka i hela Jämtlands län. När det gäller barn och unga är det primära uppdraget att vara överallt och inte enbart på en scen. Bygdespel är ett annat exempel. Varför läggs inte statliga kulturpengar på bygdespel?! En viktig kulturtradition. Det skulle hjälpa produktionsprocessen. Och du måste ta dig till bygdespelsplatserna för att uppleva just deras kultur; det behöver finnas transportmöjligheter. Bygdespel är kopplade till platsen, de går inte att flytta, det lokala sammanhanget är viktigt. Plats och kulturupplevelse hänger ihop.
- Vansinnigt med den rigida kontrollen av EU-medel. Det krävs stora resurser för att orka. Omöjligt för små föreningar att söka, det krävs större organisationer. Har inte förbättrats med LEADER som skulle göra det enklare att söka medel. I Ragunda går kommunen in och borgar så att föreningar kan söka men de måste ändå in med pengar.
- Bokningar, evenemang och paket; hur kan vi få till en fungerande infrastruktur tillsammans i regionen? Vill man bo där det inte finns kultur, inga konserter och inga danser? Det behövs en infrastrukturell del för kulturen. Kulturen är en bas. Det finns massor att ta del av här! Så var det när jag kom hitflyttade till Jämtland för trettio år sedan. Och så är det fortfarande i dag.
- Man behöver kunna söka pengar för att bygga upp en scen eller anläggning. Gäller speciellt kommuner som inte har bygdemedel.

SVENSTAVIK

- Jag har en idé om en kulturbuss.
- De som kommer hit behöver få uppleva något utöver det vanliga: »Nu kommer man hit för att åka skidor men många längtar nog till något annat, något mer«.
- Kulturskolan är en del av skolan med bättre finansiering och gemensamma personalmöten. Skolan värderas högt. Kulturskolan lågt. Kulturskolan kan tillföra mycket till skolan.

- Något som behöver in överallt i styrdokument är ett ändrat fokus från besökare till invånare. Innovativt och attraktivt; det måste väl rikta sig till oss som bor här? Se till att människor får vara innovativa, att det finns plats för drömmar och kreativitet. Och plats för samtal. Att man är med och bygger och känner sig delaktig.
- Målen i RUS är alltför näringslivsanpassade. Det handlar bara om vinst och ökad produktivitet. Tänk människor som energikälla istället! Lyckligare barn! En helt annan målbild. I dagsläget har allt med pengar att göra: För att platsen ska bli attraktiv måste människor känna sig delaktiga, vara del av samhällsbyggandet. För att bli lycklig och en tänkande människa behövs kreativitet. Det behövs också saker som ruskar om och provocerar. Det behövs inspiration. Vi måste upptäcka att vi kan bestämma över vårt eget liv. Det behövs en arm ut från skolan, en lokal för kultur – ungdomsgård för att dansa, spela med mera. Det finns mycket för idrott men inte kultur. Skapa gemenskap. Egna rum och lokaler för kultur och kulturskola och en fri scen mitt i stan.
- Kultur för alla; vad betyder det? Är det gratis så att alla har råd?
- Man borde prata mer om professionella kulturskapare. Jämför fotbollsspelare. Egentligen borde det stå professionella scenkonstnärer. Vi måste bestämma kulturagendan!
- Gratis kollektivtrafik vore bra. Vi är dåliga på att samarbeta kring sådana saker i glesbygd. Mer samåkande, samåkplatser och utveckling av digital teknik för samåkning önskas.

SVEG

- Till regionen: Glöm inte Härjedalen! Vi är inte jämtar utan härjedalingar. Ta vara på det som finns lokalt och skapa lokala projekt i Härjedalen.
- Sprid kultur runt om i länet och inom kommunerna. Satsa mer på kultur på landsbygder.
- Ta med ungdomar i kulturen, genom kultur kan man upplysa dem. Kultur behöver finnas mer i skolan.
- Ser gärna att folkbildning och kultur sammanförs mer. Bildning och kultur ska kopplas ihop. Bildning saknas i dag. Kultur har mycket att ge till lärandet, det livslånga lärandet. Det informella och formella lärandet behöver mötas.
- Kultur ska vara tillgängligt för alla oavsett vem man är och var man kommer ifrån.
- Mer samarbeten med Tröndelag och norra Dalarna till exempel, finns både en kulturell, geografisk och språklig närhet.
- Vi bor i en glansig glesbygd men det går inte att frånga att vi har avstånd. Acceptera det och inse att vi inte kan uppnå samma som andra platser, samtidigt vidga våra vyer och starta större samarbeten. Samarbeten med fler glansbygder och städer behövs. Olika glansbygder behöver hjälpas åt. Vi har samma problem. Lära av dem som redan hittat vägen.
- Förbättringar på många områden behövs; fäbodväsendet, matkulturen, transporter och infrastruktur.
- Hela länet ska med! Det är det viktiga. Varje by och varje hus ska känna sig delaktig och att man är del av regionen.
- I RUS:en ska det synas att samverkan premieras vid fördelning av kulturpengar. Det behövs också resurser för att kunna träffas/mötas och till kulturföreningar. Gärna samverkan mellan otraditionella aktörer; offentliga, privata och ideella. Såna skrivningar behövs. Istället för att verka separat behövs samverkan!

BRÄCKE

- Måste finnas resurser till det som föreslagits och »vi måste få vara med och prioritera de resurser som ska fördelas«. Om kultur är viktigt måste det prioriteras: »Kulturaktiviteter är alltid investeringar, inte förlorade driftspengar.«
- Bibliotek är en del av infrastrukturen och måste prioriteras. Vi äger hela kedjan. Det är nästan den enda resurs vi äger och kan styra helt själva; regioner och kommuner.
- RUS:en är ett paraply med underdokument. Viktiga ord: bevara, prioritera, utveckla, investera. Det behöver vara en öppen utvecklingsstrategi med formuleringar som kan användas för att söka medel, samtidigt konkreta målbilder som det går att styra emot och som bidrar till att RUS:en blir mindre flummig. Behövs »pysparagrafer« som gör skrivningarna hållbara över tid och genom förändringar.
- RUS:en ska ha mindre fokus på att göra regionen attraktiv för någon annan. Vi ska jobba med attraktiviteten för de som bor här. För det behövs konkreta visionsmål.
- Redan innan den här RUS:en är skriven är den bättre än den andra. Processen och arbetssättet är så mycket mer och har betydelse oavsett slutresultat. Uppvärdera vikten och värdet av löpande processer. Den här typen av samtal är otroligt värdefulla.
- Förändra den bild som lyfts fram i nuvarande RUS:en med stark betoning på tillväxtstråket Östersund, Krokom, Åre och övriga framskrivna som problemkommuner.
- Vi blir nog inte av med tillväxtbegreppet men hellre hållbar utveckling.
- Barn och unga måste få vara del av kulturlivet för att de ska må bra. Hälsa och välbefinnande kommer in där. Att prioritera barn och unga ger hög pay-off. Föräldrar följer med på ett hörn.
- Konsten överbryggar föreställningar om Den Andre. Man kan använda konsten instrumentellt för att bygga broar.
- Professionella kulturskapare i länet behövs som förebilder. De kan kopplas in på alla områden som förebild och för att ge wow-känsla: Tänk om jag också kunde det! Det är viktigt både att de finns och att vi lyfter dem.

STRÖMSUND

- Det administrativa tar över att göra verkstad: »Vi får inte göra det vi är utbildade för, bara administration. Det är controllers överallt. Controllers som kontrollerar controllers«.
- Kultur ska vara för alla och ges som möjlighet till alla. Kultur behöver finnas med genom hela skolgången. Elever måste få hjälp att förstå att kultur är för alla (även killar). Lärare behöver hitta sätt att förmedla kultur till unga.
- Statusen och värdet på kultur måste höjas och politiker behöver bättre kunskap för att ta ställning för kulturen: »Styrdokumentet är inte tvingande. Det spelar heller ingen roll hur många styrdokument vi har, det är statusen på kultur som måste höjas! Värdet av kultur. Det kan också vara viktigt att räkna i pengar för att övertyga politiker. Politiker behöver utbildas i kultur. Och kulturengagerade människor behöver engagera sig politiskt. Det är inte ovanligt med kulturellt ointresserade personer i kulturnämnderna. Det spelar roll för engagemang och beslutsfattande.«
- Skapa strategier för att erbjuda kulturella utbildningar. Konstakademiutbildning i länet eller andra utbildningsmöjligheter, till exempel hantverkshus som är på gång i Hammerdal. Kulturgym. Yrkehögskola.

- Den regionala strategin måste vara mer än bara en plan och det behövs mer samverkan mellan olika regionala områden: »Vi måste arbeta mer hälsofrämjande genom kultur. Att två personer blir friskskrivna eller att barnen når skolmålen betyder allt. Det behövs mer samverkan mellan olika institutioner: vård-hälsa-kultur, omsorg och kultur. Vi behöver bygga broar mellan öar.«
- Synliggöra kulturen: Redovisa allt som görs och pågår. Finns ett stort behov av redovisning så att alla kan se vad som görs lokalt. Våga utmana.

ÖSTERSUND

- Ge utrymme för resultaten från workshops i RUS:en är viktigt, men känner en fara att det inte blir så; »stora ansträngningar som resulterar i ingenting«.
- Man ska kunna bo och leva där man vill och lokalt ha tillgång till kultur. Kulturlivet ska vara regionalt jämställt. Alla ska vara välkomna till lokala mötesplatser och det ska finnas möjlighet för alla att utvecklas.
- Verka för kulturell mångfald: Vattentäta skott mellan grupper behöver brytas. Kultur »ska locka de som inte vanligtvis känner sig lockade genom att aktivt bjuda in och genom att korsblanda olika typer av kultur. Den som känner sig lockad av musik kan på så vis få ta del av annat som man då kanske kommer att uppskatta.« »För att kultur ska vara integrerande måste man aktivt bjuda med och bjuda in. Ingen kommer själv leta sig till ett nytt främmande sammanhang om man inte vet om det. Viktigt att lyssna in vad vissa grupper själva efterfrågar och inte skapa kultur uppifrån och sedan tycka att grupperna borde vilja ha det. Ge möjlighet att själv skapa. Se och uppskatta att människor har behov av olika slags kultur.«
- En satsning på kultur motsvarande idrott! Idrottssatsningen har satt Östersund på kartan. Få fram platsens betydelse genom kulturen på liknande sätt. Synliggör! Finns jättestort kulturutbud i länet men bygger mycket på ideella krafter, det blir sårbart: »Det handlar om både fysiska och mentala perspektiv. Det saknas en konserthall i Östersund! Det behövs också ett framtidens bibliotek, nuvarande byggdes 1958!«
- Mer konkret. Mindre prat och mer verkstad. Behöver finnas delmål, stegvis utveckling för att nå målen.
- Politiker som vågar prioritera kulturen! Har vi någonsin haft det? Gäller även nationellt. Kulturen behöver vara en del av regionalpolitiken.
- Hitta fler helhetslösningar i länet. Länsstyrelse, region, landsting och kommuner behöver samverka för bättre jämställdhet och tvärkommunal samverkan som till exempel kulturskolan.
- Kulturen har en basbetydelse som måste stå med! Alla vet inte eller känner inte till kulturens roll och betydelse. Kulturskapare ryms inte riktigt i den rådande strukturen, varken inom kultursamverkansmodellen eller kulturella kreativa näringar (KKN).
- Tänk om en del av företagsstöden kunde stötta kulturen! Till exempel Åre, med sitt nya hallbygge. När stöttade en kommun en konsert- eller konsthall?! Det kommer aldrig att hända.
- Att värna demokratin hänger ihop med kulturen. Kulturen ska låta oss mötas över gränser, att uppleva och skapa tillsammans.
- Hur mycket utveckling måste det vara? Varför inte bara få medel för sin verksamhet? Det är alldeles för projektifierat.
- De stora målen, som kultur för alla och bekämpande av klimatförändringar, börjar i lokala lösningar.

- Korsblanda mer så att olika konstformer jobbar tillsammans.
- Barn- och unga bör vara särskilt prioriterade då »barnen är framtidens kulturutövare och konsumenter«. Mer kultur för unga och gärna kulturdagis.
- Den samiska kulturen måste ges plats och utvecklas.
- Kulturarv och delar av kulturen som inte finns nedskrivna, så som handens kunskap, måste värderas högt.
- »Samhället har tappat vi-känslan, nu är det bara jag.«

HALLEN

- Biblioteken ska utvecklas, prioriteras och fungera som modell för lokal kultur och demokrati.
- Kulturen ska stå för frihet att uttrycka sig; »i dag tillåts man inte det«.
- Lyssna på människor och förankra lokalt.
- Satsa på kulturen som binder samman bygder, leder till välbefinnande och utveckling för individer och samhälle. Det ska avspeglas i budget.
- Landsbygden behöver prioriteras politiskt och resurserna behöver nå ut i bygden: »Lokalt utvecklingsansvar. Bygder vet bäst själva. Kultur är en demokratifråga«.
- Viktigt att det kommer med i styrdokument att »bevara den lokala kulturen«.
- Alla behöver nås av styrdokumentet.
- Det behövs människor som kan omvandla och ta tillvara de synpunkter som kommer fram »så att de kommer in i styrdokumentet och inte körs över«.
- »Mer kultur leder till bättre hälsa. Kultur är förebyggande, det kan du sätta dit! Med satsning på kultur skulle det inte behövas så mycket pengar för sjuk- och hälsovård.«
- Politiska inriktningar spelar in i policy och strategidokument, och drar åt olika håll. Det blir intetsägande. Vänd perspektiven, åk ut till bygden.
- Allt ska vara politiskt korrekt och passa in i formen. Vi försöker passa in oss i dokument och policys, men man måste jobba på ett annat plan. Ska man dra en vals för att passa in i kulturdokument? Det vill vi inte.

1.8 Utöver RUS:en, med fokus på Kulturen (sammanslagna synpunkter från kommunerna)

- Efterfrågan av fortsatt arbete med kultur i Hallen även efter denna kväll. »Vi skulle behöva ta tag i en slags verkansgrupp som jobbar med kulturella frågor lokalt. Vi ses i kväll men sen kommer alla skiljas och sitta hemma på kammaren och tycka. Vi skulle behöva en utvecklingsgrupp.« Hur skulle regionen kunna hitta en form för detta i samverkan med kommunen och lokala aktörer? (Hallen)
- »Prioritera lokala professionella kulturskapare istället för att hyra in från Stockholm. Estrad Norr väljer hellre att lägga medel på utomlänns än inomlänns artister. Vem bestämmer det?« (Hallen)
- Kombinationen lokal kultur och importerad kultur; båda behövs. Både Norrlandsoperan och gräsrotskultur. (Bräcke)
- »Regionen är bara en administrativ konstruktion, vi är alla omistliga delar av en föränderlig värld. Vi är världsmedborgare oavsett. Konsten och kulturen har inga gränser.« (Bräcke)
- Mötesmodellen uppskattad. Stort utbyte av att träffa varandra och nya idéer/förslag/samverkan tog form. Efterfrågan av regelbundna liknande träffar med kulturfokus. (Sveg)

- Önskemål om att träffas över kommungränser för att utveckla kultur och samverkan. (Sveg)
- Kommunerna skulle kunna bli bättre på att i större utsträckning använda sig av jämtländskt företagande, då det finns många duktiga inom konst och kultur. Lagen om offentlig upphandling gör att kommunerna istället riktar sig nationellt. (Hammarstrand)

2. KKN-workshops, kulturella och kreativa näringar (5 st)

2.1 Hur ser de kulturella och kreativa näringarna ut i Jämtland Härjedalen i dag?

EDSÅSDALEN

- För mycket fokus på Östersund, länskulturen känns långt bort.
- Svårt som KKN-företagare att nå ut och tjäna pengar, saknas marknadsföringskanaler.
- Finns redan många bra arenor: kyrkor som musikarenor, biblioteksfilialer för litteratur, populärmusik när högsåsong (Åre), Nordic soundscape för folkmusik, gallerier och författarnätverk i kommunen.
- Åre är mer än skidåkning; också kulturplatser! Förändra Åres självbild... synliggöra kulturen, inte enbart lyfta fram skidåkning.
- Kulturen håller ihop samhället.
- Både ideella aktörer och företagare behövs; risk för konflikter istället för samexistens.
- Glesbygdsstrukturen skapar kreativitet.

STRÖMSUND

- Starkt konstliv, många aktörer runt om i byarna som bidrar till attraktiva bygder, men svårt försörja sig som konstnär.
- Hammerdals konstförening ett föredöme, skolan tar del av alla utställningar genom konstvisning.
- Galleri Katten är ett aktivt konstforum med galleri, kurser, verkstad och ateljé, cirka 300 medlemmar.
- Aktiv fotoklubb.
- Bygdegårdar som samlingslokaler finns på många platser och skulle kunna användas mer och bättre, till exempel vandringsutställningar som går runt mellan bygdegårdar. Digitaliseringen jätteviktig framtidssatsning för att till exempel kunna se opera på bygdegården.
- Satsa på det som finns och utveckla det!
- Vikten av icke-kommersiella mötesplatser; civilsamhället står för kultur-evenemangen.
- Lyfta fram allt som sker så att den kulturella rikedom syns (se ovan) samt; det finns en mästarkock i Backe och kommunens kultursamordnare är operasångerska.

RISSNA

- Upplever att det är få KKN-aktörer i Ragunda-Bräcke men kan bero på brist på information.
- Hänt mycket i länet och inom näringen de senaste åren: »Blivit en mycket mer positiv vibb kring att vara utövare i detta i Jämtland.« Förebilder har spelat en stor roll: »Det var ett gäng ofrivilliga ambassadörer som flyttade hem ungefär samtidigt som satte igång ringar på vattnet: Martin Johansson, Helene Gedda, Kristina Ernehed, Clara Bodén, Simon Jaktlund. Det smittar av sig.« Skapats en vackrare och bredare bild av vad som erbjuds i regionen och bidrar till att en mer positiv bild förmedlas utåt. Internt skapar det en stolthet.
- Den glesa strukturen ger särskilda fördelar: »Som utövare och arrangör upplever jag att jag har större möjligheter att förverkliga mina projekt och idéer här än till exempel i Stockholm/Uppsala. Det finns ett större engagemang. De mindre sammanhangen möjliggör mer.«
- Glesheten innebär samtidigt ensamhet: »Man är ganska ensam i sitt yrke (fotograf, musiker, hantverkare) vilket gör att man sitter mycket själv med sina funderingar kring ekonomi med mera. Är utlämnad till sig själv mycket, borde finnas mer forum att möta andra i.«
- Saknar kulturella sammanhang där jag bor och känner mig ensam som kvinna i en manlig byggestruktur.
- Inom näringar, som musiken, finns risken att det skapas slutna rum som utestänger istället för att bjuda in: »Innan jag kom in i musiksvängen så visste jag inget om den lokala musikvärlden. Det blir lätt en sluten krets. Vi måste öppna upp mycket mer! Få fler att fatta att det finns så mycket och att det är öppet för alla.«
- Finns många möjligheter genom internet; vi är globala på ett helt nytt sätt.
- Regionen behöver stödja den egna kulturella utvecklingen: »Skevt att Döda fallet tidigare har fått stöd från Västernorrland och inte från Jämtland.« Det är också svårt att spela (musik & sång) norrut eftersom det är stora avstånd och svårt att få lönsamhet.
- Kulturen behöver få liknande stöd och synlighet som idrotten: »Idrottsanläggningar finns det många men kulturlokaler/verkstäder är svårare att stötta från både kommuner och regionen.«

SVEG

- Kultur är grundläggande för lokalsamhällena: kultur som provokation behövs, kulturskolan är jätteviktig och måste finnas kvar, kulturen är viktig för både gamla och unga, biblioteken är viktiga som utställningslokaler, mötesplatser och levande kulturhus.
- Kultur bidrar till folkhälsa och friska medborgare.
- Kulturarv och slöjd är viktiga delar, ta tillvara gammal kunskap och använda naturresurser på nya sätt.
- Önskar mer gehör för små idéer, att se till det lilla. Det ska alltid vara stora projekt för att få stöd och bidrag.
- Nätverk med kontakter och erfarenheter saknas; »vi är så långt ifrån varandra.«
- Behövs samordning och informationsspridning av kulturaktiviteter.
- Värna de kulturskapare som finns i länet.
- Man borde få påverka utbudet från Estrad Norr.
- Positivt att Jämtlis AW sänds online för alla att ta del av.
- Ett av Bäckedals folkhögskolas fyra syften är att utveckla kulturen.

ÖSTERSUND

- Kultur och KKN ingår lite grand men inte tillräckligt i den bild som presenteras av Region Jämtland Härjedalen, vilket leder till att man saknar kunskap om vad som finns och pågår. Kanske det finns plattformar men publik och kunder söker sig inte till dem...
- RUS har ett ansvar att tydliggöra vikten av KKN.
- Omogna kulturutövare i länet? Behöver bli bättre på att samarbeta, till exempel Studion i Åre som förebild där lokalen används som både verkstad och butik.
- De geografiska avstånden är både problematik och fördel. Problematiskt för att »inget kommer in, inget kommer ut«. Samtidigt utövar man sin kultur lokalt och blir väldigt duktig.
- Det råder ingen brist på kulturell och kreativ kompetens i regionen. Problemet är snarare möjligheterna att verka utanför regionen.
- Finns många kulturella kluster eller öar som är lite isolerade från varandra. Allt finns men det är många små isolerade verksamma/verksamheter, där några större bryter igenom som sporten, gastronomin, yran och design.
- Det saknas konstnärliga verkstäder.
- Återväxt saknas, framförallt inom föreningslivet.
- Problem med centralisering.
- En konsekvens av Jämtlands län som turismregion: kulturen är till för besökaren – inte lika mycket för den boende.
- Många kulturarbetare som verkat på andra orter vänder nu hemåt.
- Finns väldigt mycket kreativitet i regionen, kanske främst fokuserat på Östersund/Åre. Större bredd här än i städer och mycket samarbete. Finns plattformar som kanske inte alltid syns. Svårt att försörja sig på kreativa yrken. Finns få konstnärliga utbildningar. Saknas verksamhetslokaler eller så är de för marknadsinriktade.
- Upplever att det skiljer sig väldigt mellan olika ställen i regionen, men regionalt håller KKN generellt hög nivå. Mathantverket har en stor plats. KKN i regionen är småskaliga och har svårt att växa. Brist på förståelse för det kreativa och varför ta betalt.

2.2 Styrkor och svagheter

EDSÅSDALEN

STYRKOR

- När stöd saknas tvingas man utveckla det egna; »kan bli mycket fantastiska saker«.
- Behov föder kreativitet som skapar möjligheter och leder till innovation.

SVAGHETER

- Det finns inte mycket stöd från regionen eller kommunen. Saknar hjälp med marknadsföring, konsultation och stöttande verksamhet. I kommunikation med regionen ges inte ens svar på frågor.

STRÖMSUND

STYRKOR

- Som konstnär kan en lätt känna sig ensam, behöver träffa andra. Har dragit igång ett sånt arbete här. Kanske finns fler i länet som skulle vilja vara med.

SVAGHETER

- De ideellt engagerade och arrangörerna *måste* få mer uppmärksamhet och uppskattning.
- Endast företagare/ett visst antal utställningar får vara med i regionens KulTur.

RISSNA

STYRKOR

- Möjligheter till samarbeten känns större i ett ruralt perspektiv. Lokalkännedom; man håller koll på varandra när man inte är så många. Finns en positiv inställning att hjälpa och lyfta varandra istället för att se varandra som konkurrenter.

SVAGHETER

- Fler platser än Östersund behöver stöd. Svårt få stöd från Bräcke kommun om man vill arrangera någonting. Orättvis fördelning av resurser.
- Det lokala undervärderas. Det finns en syn att externa aktörer innebär högre kvalitet.
- Svårare att ta betalt på mindre orter, det ekonomiska värdet av KKN sjunker och det blir otryggt ekonomiskt.
- Slöjdföreningarna försvinner, finns bara tre kvar.
- I Ragunda kommun fanns endast en utställare under KulTur. Ingen vill åka till Bispgården bara för en utställare.
- Det saknas kulturellt sammanhang där jag bor, saknar sådana möten och sammanhang. Lätt att bli ensam i sitt egna.
- Som KKN-aktör saknar jag kunskap om vart vända mig för stöd och rådgivning. Söker därför information på internet.

SVEG

STYRKOR

- Folk vill göra saker tillsammans.

SVAGHETER

- Utställningsersättning från bibliotek saknas liksom försäkring. Skulle behövas riktlinjer för detta.
- Synen på att ta betalt för kultur blir förminskande; »folk undrar varför man ska ta betalt när man får göra något som är så roligt«.
- Svårt att veta vad som pågår i »kulturgruppen« om man inte är inne i den.
- Avsaknad av information om projekt och arrangemang gör att man inte vet vad som händer.
- Nätverk skulle kanske kunna överbrygga geografiska avstånd. Vi kanske har mycket gemensamt fast långa distanser.
- Utbildning och forskning saknas, till exempel kopplat till utveckling av trä som vi har mycket av i regionen.

ÖSTERSUND

STYRKOR

- Kreativiteten, drivet, naturen. Bra struktur för att ansöka om medel.
- Medvetenheten hos kulturutövare om betydelsen av kultur i hela regionen med till exempel konsertturnéer i alla kommuner.
- Bra kvalitet på KKN i Jämtland!

SVAGHETER

- Strukturerna bör synliggöras kring stödsystem (näringslivsutvecklare).
- Omognad hos marknad/befolkning/kund att se KKN som resurs.
- Vidsträckt region, svårt att transportera sig enkelt.

2.3 Vart vill vi?

EDSÅSDALEN: grundlig finansiering för kulturen, kulturutbildningar för politiker och tjänstemän regionalt och kommunalt (se konkreta förslag), samordning, stödja mötesplatser och nätverk, synliggöra och stötta det som finns, hitta samverkansformer mellan offentligt, ideellt och privat, kultur kan bryta normer.

- Fler mötesmöjligheter med både publik och andra företagare, digitalt och IRL. Kreativa after works i kommunerna, diskutera olika teman. Utöka befintliga nätverk.
- Register som finns tillgängliga för alla. Forum/kluster för KKN/kultur i hela länet, även för kommunerna.
- Kontinuerligt stöd och hjälp för utveckling av det som redan finns, skapar stolthet. Finansiera och värna kulturen grundligt.
- Samverkan mellan offentlig, ideell och privat sektor.
- Synliggöra; prata om kultur, ta plats, våga ta betalt.
- Bryta normer och hitta nya sätt att nå fram, gärna kollektiva grupplösningar.
- »Samordning behövs för att samla intresserade. Det har aldrig varit en viktigare tid än nu att visa att detta är viktigt!!« »Mötesplats, nätverk, sammanstråla, bjuda in till träffar, sätta ihop grupper. Samordning möjliggör samverkan mellan olika till exempel Creative lab.«

STRÖMSUND: värdesätta och utveckla det som finns, satsa på samverkan och samordning, skilja på ideellt och professionellt, synliggöra kultur och förebilder, digitalisering i hela regionen för att tillgängliggöra kultur.

- Värdesätta och ta vara på det ideella engagemanget och de samlingsplatser som finns. Decentralisera kommunens funktioner för att ta hand om entreprenörskapet.
- Stötta och jobba för samverkan och samordning. Mer samverkan mellan aktiva konstnärer lokalt och regionalt.
- Skilja mellan ideellt och professionellt.
- Tydliggöra sambandet mellan kultur och näring.
- »Tredelat: Det handlar om att både uppmuntra de professionella, de ideella/arrangörerna samt publiken, *och*, utan publik ingen mottagare.«
- Vänja människor vid olika typer av kultur och skapa förebilder att se upp till.
- Digitalisering över hela länet för att kunna ta del av allt.
- Alla borde få vara med på KulTur, inte så stränga uttagsregler som nu.

RISSNA: Synliggöra värdet av kultur och skapa en regional organisation för »ökad kulturell infrastruktur« (se konkreta förslag), utbildning och rådgivning riktad till KKN-aktörer, sänk trösklar och uppmuntra alla att ta del av kultur, behövs fler gemensamma forum för att träffas.

- Rättvisare fördelning av regionala stödmedel och ökad kulturell infrastruktur. Samordna mer.

- Utbildning och rådgivning till KKN-aktörer; prissättning, marknadsföring, influencers, allmän rådgivning.
- Få företag att förstå värdet av KKN.
- Sänk trösklarna för att ta del av kultur och nå alla (leder till bildning). Motverka slutenhet, verka för öppenhet.
- Mer gemensamma forum för att träffas, gärna för olika inriktningar.

SVEG: Kultur är viktigt hela livet och avgörande för att vilja bo/stanna på en plats, använda och utveckla bibliotek till kulturhus, kultur bryter isolation och skapar gemenskap, bidrar till hälsa och friskvård samt kan användas för att starta igång utvecklingsprocesser.

- Kultur är avgörande för att man ska vilja bo på en plats.
- Kultur är viktigt för det handlar om möten. Det skapar möten och bryter isolation.
- Fler skulle stanna om det fanns större utbud av kreativa nätverk. Stödja det småskaliga.
- Kultur konkurrerar inte ut andra utan skapar bara mer.
- Använda kultur för att sätta igång processer.
- Bibliotek som kulturhus.
- Kultur är viktigt *hela* livet: »Om vi vaccinerar folk med kultur kommer vi leva längre.«
- Kultur är hälsa och friskvård: Jobba mer förebyggande genom kultur, folk vill göra saker tillsammans, ungdomar behöver inspiration.

Östersund: Synliggöra och tillgängliggöra, regionen behöver ha en mer drivande roll för kulturutveckling, behövs en tydligare infrastruktur för kulturen samt kommunikationsplattformar för kultur. Mer kompetensutbyte med andra regioner och länder. Bereda väg för KKN genom att utbilda marknad, rådgivning och allmänhet. Skapa möjligheter för unga att verka inom KKN till exempel plattformar för att samprata och samverka.

- Forma och utveckla kommunikationsformer till potentiell publik, behövs nya forum i ett nytt medielandskap.
- Vill framåt genom: lättillgänglig information och bokningsmöjligheter för musikkultur (uppsamlingskanal) samt filtreringsfunktion digitalt för att kunna finna kulturarrangemang.
- Önskemål om konstnärliga och kulturella utbildningar (även för politiker).
- Utökad kompetensutbyte utomlans och utomlands.
- Tydligare infrastruktur kring utbildningar, platsutveckling, evenemang, konst och kultur kopplat till samhällsplanering. Se till exempel hur mathantverket byggt upp sin grund.
- Regionen behöver vara drivande i exponeringen och tillgängliggörandet av kultur, både som konsument och producent.
- Öppna konstnärliga verkstäder.
- Möjligheter för unga som vill jobba med KKN att stanna kvar, kunna leva och verka här. Skapa plattformar där aktörer inom KKN kan samlas och verka.
- Bereda väg för KKN på flera sätt: Marknaden behöver se ett värde i vad som skapas genom KKN och det behövs marknadsmodeller för kreatörer, revisorer, byråer, ekonomer och liknande som förstår de kreativa näringarna. Bilda människor, öka kompetens och efterfrågan, utjämna trösklar.

2.4 Vad spelar de kulturella och kreativa näringarna för roll för regional utveckling?

EDSÅSDALEN: Kultur grunden för ett demokratiskt samhälle. Bidrar på många sätt till förhöjd livskvalitet. Regionen har en viktig roll att stödja och bekräfta. Regionala strategier behöver utgå från det lokala.

- Kulturen utgör grunden för ett demokratiskt samhälle. Man lär sig möjligheten att uttrycka sig. Om man inte kan uttrycka sig hur kan man då vara med och påverka?
- Kulturen bidrar på många sätt: »Mötas över gränser, vara i ett sammanhang, intellektuell utveckling, lekfullt, bra för hälsan, man mår bra av det, ger levande landsbygd, man växer som människa.« »Förhöjd livskvalitet.«
- Regionens roller: Regionen har en roll att bekräfta KKN:s betydelse. Regelverk och strategier görs ofta med utgångspunkt från storskalighet vilket rimmar illa med Åre kommun. Regionen kan också bidra med uppsökande verksamhet och praktiskt med marknadskanaler, nätverk, vägar in i olika forum.

STRÖMSUND: Kultur och utveckling hör ihop, det går inte att separera. Kultur har ett långsiktigt värde. Skapa möjligheter för kulturella näringar. Satsa på kultur, det har ett symbolvärde och skapar framtidstro. Regionkulturen är ganska osynlig lokalt.

- Kultur och utveckling hör ihop, det går inte att separera. Jätteviktigt att det inte bara blir något kort om kultur och KKN i RUS:en.
- Ta tillvara på de professionella, skapa möjligheter för näringarna att växa.
- Snabba ekonomiska resultat = kortsiktigt. KKN-värde = långsiktigt.
- Svårt få hit kompetenser. Kultur bidrar till attraktivitet vilket i sin tur genererar mer kompetens. Lägg inte ner saker, det sänder fel signaler = ingen satsning, ingen framtid. Det är lätt att skapa bittra människor när resurser försvinner.
- Regionkulturens närvaro behöver bli bättre lokalt: »Vi försöker göra något men får dålig respons. De får gärna höra av sig! Tänker inte på dem. Det är bara Östersund som gäller. Finns det en konstkonsulent?«

RISNA: Kultur är ett grundläggande mänskligt behov. Viktigt för att våga/kunna vara normbrytande och ifrågasättande. Väger upp mot mer hårda verksamheter och värden. Kultur stärker individer; ger språk, möjlighet att uttrycka sig, självvärde och för människor tillsammans. Människor behöver kunna känna igen sig i RUS:en; hur bryta ner de stora fina orden?

- Kultur är ett grundläggande mänskligt behov.
- När kommunerna inte har pengar får regionen en särskilt viktig roll.
- Kulturen och KKN har en extremt stor betydelse för att förändra den negativa urbana normen som många unga med landsbygdsbakgrund kämpar med/mot.
- Kultur behövs för att ifrågasätta normer. Genom film som till exempel »Lägenhet + bil« väcks många tankar och reflektioner. Det är genom de kulturella uttrycken som tanken växer och utmanas.
- Det behövs för att våga upp allt annat, maskiner, teknik, jordbruk med mera.
- Det ger självvärde, bekräftelse, kan bryta ensamhet, föra människor samman, ge språk och möjlighet att uttrycka sig.
- Bryta ner de stora fina orden så att människor känner igen sig i RUS:en.

SVEG: Kulturen är avgörande för att man ska vilja bo på en plats. Den ger redskap att möta förändringar.

- Kulturen är avgörande för att det ska vara trivsamt att bo på en plats. Vikten av värdskap och välkomnande. Behövs också service på alla plan.
- Kultur gör att vi kan förändra våra liv för att kunna möta framtiden, desto mer kreativ och skapande man är desto bättre kan man möta förändringar.

ÖSTERSUND: Kultur bidrar till hållbarhet och skapar attraktivitet. KKN är en del av regionens identitet. Kultur och KKN bidrar även till tillväxt, hälsa och välbefinnande. Ger själslig näring till region och individer. KKN har stor potential att utvecklas som näring. Behöver spridas kunskap om kulturens och KKN:s betydelser och värden.

- Bidrar till hållbarhet utan att kräva för mycket av klimatet.
- »Plocka bort KKN ur regionen. Vad finns då kvar förutom fina vyer? KKN är typ hela vår identitet.«
- Kultur och KKN skapar attraktivitet för regionen. Man vill komma hit och man vill stanna. Tillväxt, attraktiv plats, hälsa och välbefinnande.
- Själslig näring för regionen och individen.
- Näringen har en stor potential att ta en mycket större roll till exempel med samarbeten mellan KKN, kollektivverkstäder, pop-ups.
- Prata om och sprida kunskap om vad kultur kan betyda, vad den är värd och kan användas till (utbilda kunderna) till exempel genom att visa på tillfällen då KKN har bidragit till regional utveckling.

2.5 Konkreta förslag från workshops (samtliga)

- Konst- och hantverk eko-ring; producenten får träffa konsumenten, producenter får träffa producenter. (Sveg)
- Behövs samordning och informationsspridning för att kunna ta del av allt som händer på en samlad plats, typ en kulturrobot att söka i där man hittar allt både för besökare och boende. Skulle gå att synka med samordningsapp eller liknande. Kulturbuss. (Sveg)
- En organisation för kulturella och kreativa näringar i likhet med destinationsbolagen. I Frankrike finansierar staten en sådan organisation. (Edsåsdalen)
- Inom regionkulturen borde det finnas en funktion som är överlappande mellan näringsliv och kultur. En-väg-in-funktion där man kan få stöd, kompetens och samordning för KKN. (Edsåsdalen)
- Strategi för kulturella och kreativa näringar i region Jämtland Härjedalen. Utbildning för politiker och tjänstemän, gärna även kommunalt. (Edsåsdalen)
- Kulturen ska ha en grundläggande plats i RUS:en med en plattform för KKN: »Naturen först, Kulturen sen och därefter kommer resten«. (Edsåsdalen)
- Kulturnatt. (Rissna)
- »Någon slags hub/nav för alla verksamheter för att söka stöd, inspiration, mentorskap, hjälp kring marknadsföring mot gemensamma mål som att höja värdet på kulturen och leda till utveckling.« (Rissna)
- Kan man slå ihop länstrafiken och kultur till »kulturbussen«? (Sveg)
- Skapa kulturhus av biblioteken. Stärka och utveckla biblioteken som samlings- och mötesplatser. (Sveg)
- Tillgängliggör som samtrafikens resrobot: Kulturrobot. (Sveg)

3. Workshops kulturinstitutioner/verksamheter, (5 st)

3.1 Om kultur och kulturarv (definitioner)

Estrad Norr om kultur

- Viktigt med kulturens egenvärde.
- Kultur ingår i alla människors vardag.
- Näring, inte tärning.
- Investering, inte kostnad.
- Det behövs kulturella ekosystem som säkerställer att alla behov, inte bara de som tillgodoses av marknaden/stor efterfrågan, tillgodoses – indirekt behov.

Kulturarvsinstitutioner¹ om kulturarv

- Kulturarvet förändras och breddas, viktigt att skapa trygghet i förändring.
- Skyddsvärdet behöver inte vara kopplat specifikt till den lokala kulturen.
- Dåtidens sophögar är våra skattkammare – det är svårt att veta vad som är värt att spara för framtiden och det vi väljer ut blir ofta för tillrättalagt.

Gaaltje sydsamiskt kulturcentrum om kultur, kulturarv samt kreativa och kulturella näringar (KKN)

- Frustrerande att hela det samiska samhället hamnar i kultur och KKN-facket. Vill komma ifrån det. Att t.ex. verka för det samiska språket och renskötsel är samhälls- och näringslivsaktiviteter, inte kulturaktiviteter.
- Ska samiska kulturyttringar behandlas annorlunda än svenska? Dilemma.
- Kulturmiljöerna är jätteviktiga att skydda och, när det passar, utveckla.

Kulturutveckling²

Framgår ej av dokumentationen.

Riksteatern

Framgår ej av dokumentationen.

3.2 Kulturens/kulturarvets betydelser (värden)

Estrad Norr: Kultur har betydelse för platsen, människan, samhället, sammanhang och gemenskap.

PLATSEN

- Utbud ger attraktiv bygd.
- Platser utan lokal kultur blir identitetslösa/oattraktiva att besöka.
- Viktig faktor för inflyttning (viktigt argument för människor som flyttar till urbana miljöer).

1. I representationen av Kulturarvet ingår följande institutioner: Nationalmuseum Jamtli, Stiftelsen Jamtli, Härjedalens fjällmuseum, Nordiskt centrum för Kulturarvspedagogik, Landsarkivet i Östersund och Länsstyrelsen.

2. Kulturutveckling betyder i det här fallet Region Jämtland Härjedalen, Kulturen, där en RUS-workshop genomfördes i samband med APT (191114).

- Viktigt att inte fastna i turismperspektivet så att vi inte skapar kulisser utan genuin lokal kulturell identitet.
- Viktigt att öka medvetande om allt som finns.

MÄNNISKAN

- Scenkonst viktigt för att utveckla ett abstrakt tänkande.
- Andra kommunikationsnivåer, utvecklar abstraktiv intelligens, analytisk förmåga.
- Viktigt för att ge olika perspektiv.
- Livskvalitet.
- Vem kan leva utan skönhet?
- Att uttrycka sig och utvecklas som människa.
- Hälsa, kultur är viktigt för att människor ska må bra och utvecklas, kan också vara räddningen i en svår/utsatt situation.
- Kulturen utmanar normer och tankesätt.

SAMHÄLLET

- Motor för lokalt engagemang.
- Demokratiutvecklande.
- Viktigt att segregationen mellan glesbygd och storstad minskar, scenkonst kan bidra till att överbygga.
- Kulturens betydelse för kompetensförsörjning och arbetstillfällen.

SAMMANHANG OCH GEMENSKAP

- Positiva möten mellan människor.
- Tillgängligt och attraktivt för alla åldrar.
- Att uppleva något tillsammans.
- Kultur är jätteviktigt för integration/välkomnande av nyinflyttade.

Kulturarvsinstitutioner: Kulturarv är viktigt utifrån ett flertal individ- och samhällsdimensioner samt perspektiv som demokrati, mångfald, identitet och hälsa. Det är även en outnyttjad resurs med stor potential för områden som näringsliv, kommunikation och världsarv.

MÅNGDIMENSIONELL SAMHÄLLSRESURS

- En bred allmänbildning.
- Utbildningsbas som kompletterar skolan.
- Attraktiv livsmiljö.
- Identitet.
- Integration.
- Att inkludera fler i kärleken till en plats.
- Demokrati.
- Att medvetandegöra förändring.
- Bevarandenaspekten är viktig i sig för att framtida människor ska kunna ta del av det.
- Hälsa, inte minst hos äldre.
- Att bredda perspektiv och presentera en mångfacetterad verklighet.
- Autenticitet.

OUTNYTTJAD RESURS MED STOR POTENTIAL FÖR FLERA OMRÅDEN

- Stor outnyttjad potential för näringsliv (t.ex. turism, teknisk utveckling).
- Content i kommunikation och digitala tjänster.
- Världsarv; plan, agenda, vision (Jamtli).

Gaaltje sydsamiskt kulturcentrum: Har ett moraliskt uppdrag att värna och verka för det sydsamiska som producent, arrangör och möjliggörare, driver och deltar i många projekt, samverkar med flera aktörer bland annat andra samiska kulturorganisationer för nationellt strategiarbete.

ROLL OCH RESURSER (VÄRNA OCH VERKA FÖR DET SYDSAMISKA)

- Gaaltje är producent, arrangör och möjliggörare. Det är viktigt med resurser för uppdraget. Verksamheten har ett tydligt moraliskt uppdrag.
- Långsiktighet i förutsättningar finns, verksamhetsbidraget viktigt.

SAMVERKAN OCH PROJEKT

- Norrlandssamarbetet är bra utifrån den samiska geografiska förutsättningen, minskar risken att olika prioriteringar står emot varandra.
- Interreg – driver två projekt (Saapmie och Nordens gröna bälte).
- Gravitering mot nordsamiskt område, vi hamnar lite perifert i interreg.
- Indikatorer (t.ex. i strukturfonderna) slår fel eftersom en stor effekt i det samiska samhället är liten jämfört med det svenska. Två arbetstillfällen motsvarar 130 i det svenska samhället.
- Träffar andra starka samiska kulturorganisationer (referensgrupp och opinionsbildare), bildar grupp som samlat kan föra dialog med regioner och nationer – arbete med strategi/agenda pågår.

Kulturutveckling: Kultur har stor betydelse för platsen, samhällsutvecklingen, individen och det sociala sammanhanget.

PLATSEN

- Gemenskap och samhörighet i bygden – bo kvar och flytta till.
- Breddad bild av vem du kan vara när du bor här.
- Gestaltad livsmiljö – kultur kan göra tidigare oattraktiva områden attraktiva – motverkar segregation.
- »Kanske ska vi ha kultur som ska få folk att inte vilja flytta hit också.«
- Har det verkligen ett egenvärde att vi blir fler?

SAMHÄLLSUTVECKLING

- I dag synliggörs inte kulturen på samma sätt som t.ex. sport och friluftsliv – utvecklingen bromsas.
- Folkhälsa, minska psykisk ohälsa (både utövande och deltagande).
- Att bli människa, individens utveckling leder till utveckling av samhället.
- Att skapa yttrandefrihet.
- Främjar samtal och förståelse för/mellan olika grupper.
- Kan få större betydelse för utveckling om modet finns att satsa på både spets och bredd.
- Nationalekonomiska fördelar.
- Hållbara värden, resurser och innovation, använd småskalighet.
- Kulturellt kapital växer när man använder det.

INDIVIDEN OCH DET SOCIALA SAMMANHANGET

- Mötas.
- Inkluderande och utrymme att växa.
- Människor måste få möjlighet att testa och satsa.
- Stolthet över historia, kulturarv, kunskaper och färdigheter.
- Kreativt självförtroende.
- Trådar till andra platser och tider.
- Kultur ger bildning.
- Det vi inte kan något om ser vi inte.
- Humanistiskt samhälle.

Riksteatern: Riksteaterns verksamhet har betydelse för platsen, föreningslivet, individen och det sociala sammanhanget.

PLATSEN

- Lokala arrangörer möjliggör utbud för dem som bor på platsen.
- Finns inget kulturliv vill ingen flytta hit.

INDIVIDEN OCH DET SOCIALA SAMMANHANGET

- Mötesplatsskapandet är viktigt, stärker sammanhållningen, pauserna jätteviktiga.
- När sammanhållningen stärks mår människor bättre.
- Kan överbrygga gap mellan människor som normalt inte möts.
- Viktigt för att motverka ensamhet.

FÖRENINGSLIVET

- Föreningarna är viktiga demokratiska organisationer, demokratistärkande.
- Viktigt för föreningarna med samarbeten, mer kommer behövas.
- Bra föryngring i regionens riksteaterföreningar.
- Föreningslivet måste vara prestigelöst och öppet för förutsättningarna hos dem som är med (t.ex. ta med sig barnen).
- Viktigt att det ideella stötts både regionalt och kommunalt.
- Förhoppning om att det i framtiden finns ett ideellt lokalt driv för arrangörskap av scenkonst i varje kommun.

3.3 Vad behövs framåt? (visioner att förverkliga)

Estrad Norr: Satsningar på tillgänglighet och fysiska förutsättningar, ekonomi (små summor kan spela stor roll), ideell sektor, politik/offentlig sektor och akademi.

TILLGÄNGLIGHET OCH FYSISKA FÖRUTSÄTTNINGAR

- Viktigt med enkelhet, lättillgängligt, lätt att ta första steget.
- Kulturell infrastruktur är särskilt viktig eftersom vi har långa avstånd; lokaler, kommunikationskanaler och nyckelpersoner.
- Transportinfrastruktur är en viktig förutsättning.
- Viktigt med levande lokala kulturhus.
- Funktionella scener är jätteviktigt.
- Vi har ett unikt sätt att arbeta med scenkonst, t.ex. spets inom turnéteknik, små otillgängliga platser.

EKONOMI

- Ekonomiska resurser, små summor är ofta avgörande.

IDEELL SEKTOR

- Ideellt engagemang är avgörande och bör stärkas.
- Mentorskap, kunskapsöverföring mellan generationer.
- Viktigt att lokalt ideellt engagemang och professionell scenkonst samverkar/samexisterar – synliggör det arbetet.

POLITIK/OFFENTLIG SEKTOR

- Säkerställ att det finns grundläggande budget för kommuners kulturarbete.
- Kommunerna behöver stötta sina lokala arrangörer.
- Kan vara viktigt med decentralisering om de politiska förutsättningarna ändras (kulturguerillan).

AKADEMI

- Högre konstnärlig utbildning med koppling till regionen hade varit önskvärd.

Kulturarvsinstitutioner: Tillgängliggörande av kulturarv, digitalisering, tillvaratagande av kulturarv för kunskapsutveckling samt resurser till kulturarvsarbete, framtidsperspektiv, demokratiskt perspektiv, ökad samverkan mellan kulturarvsaktörer och att nå alla målgrupper.

TILLGÄNGLIGGÖRANDE

- Levandegöra miljöer.
- Lustfyllt lärande.

DIGITALISERING

- Hur säkerställer vi att det vi lagrar i dag går att plocka fram i morgon.
- Tillgänglighet.
- Originalhandlingar kommer bli väldigt exotiskt.
- Risk att mötesplatser går förlorade i digitaliseringen, samtidigt som fler får tillgång till kulturarvet.
- Viktigt att vi inte är teknikfientliga.
- Viktigt att digitaliseringen är något vi drar nytta av och att viktiga kvaliteter inte försvinner.
- Artificiell intelligens + crowd sourcing – engagerar fler i digitalisering av och tillgängliggörande av kulturarv.
- Möjliggör digital byalagsgemenskap globalt inom ett intresseområde.

TILLVARATAGANDE AV KULTURARV FÖR KUNSKAPSUTVECKLING SAMT RESURSER TILL KULTURARVSARBETE

- Kulturarvsinstitutioner som kunskapsinstitutioner, t.ex. som komplement till skolan.
- Finansieringslösningar för verksamheter som rör sig emellan kunskapsuppdrag och upplevelseindustri, det är viktigt att offentliga pengar styrs till verksamheterna för att säkerställa samhällsuppdraget.
- Resurser (både ekonomiska och specialistkompetens) för kunskapsdrivna restaureringsprojekt ökar i och med klimatförändringar (men intresset ser just nu ut att minska och vi riskerar att tappa kompetens).
- Behoven ökar, men inte de ekonomiska förutsättningarna.

FRAMTIDSPERSPEKTIV

- Framtiden skapas via kulturarvsarbete i dag.
- Det finns ingen institutionaliserad strategi för framtid, men forskning finns på kulturarvsframtider.
- Det vi kan säga något om är vår nutida syn på framtiden, inte hur den faktiskt kommer bli.
- Vad har vi ens kvar 2050?
- Att spana trettio år bakåt ger perspektiv: digitalisering, återvinnande av kunskap efter modernismen.
- Det finns trender som visar på att vi kan gå mot en mer symmetrisk världsbild, där människan inte längre står högst upp i pyramiden, för att möta klimat-krisen. I en sådan världsbild bör inte kulturarv reduceras till endast en ekonomisk resurs för tillväxt. Däremot kan kulturarv brukas för att belysa just hur samman-vävda människor är med sin omgivning och värdet i ett långsiktigt vårdande perspektiv – se t.ex. Anna Bohlins forskning kring andrahandsföremål.
- Tillsammans-trender.
- Klimatförändringar kommer att påverka det fysiska kulturarvet och kultur-miljöerna, och gör det redan.
- Var kommer människor bo? Det påverkar arbetet med kulturarv.
- Övergång till självkörande fordon kommer påverka vår fysiska miljö och därmed våra sociala aktiviteter jättemycket.
- Viktigt med »mellanrum« och spontana mötesplatser i den gemensamma livsmiljön.

DEMOKRATISKT PERSPEKTIV

- Gå ifrån binära kategorier (svenskt–inte svenskt, vårt–deras).
- Finns risker i att utpeka vissa delar av kulturarvet som t.ex. jämtländska.
- Risker i att göra kulturen och kulturarvet till ett instrument för andra politik-områden/tillväxt (samma logik gäller även andra områden, t.ex. ekologiska värden).
- Viktigt att det inte används för att skapa en exkluderande identitet som man antingen tillhör eller inte.
- Skillnad på att fostra och bilda.
- Viktigt att vi formulerar oss (t.ex. »genuin lokal kultur«) så att det inte kan missbrukas av framtida personer med en exkluderande/främlingsfientlig agenda.
- Hur pratar vi om regional identitet.
- Naturen och fjällmiljön, regionens USP, är oftast ett kulturlandskap.

SAMVERKAN

- Samverkan bör öka mellan alla aktörer inom kulturarvssektorn i länet, Regionen och Länsstyrelsen kan vara initiativtagare.
- Västernorrlands samverkansmodell och gemensamma kulturarvsstrategi är intressant att titta på.
- Bra att JHT nu stäcker ut handen till kulturarvet.

MÅLGRUPPER

- Många äldre tar del av utbudet inom kulturarv.
- Viktigt med kanaler som når alla målgrupper, t.ex. ungdomar.
- Förmedling av forskning eller kunskap i kanaler som når ungdomar – satsningar behövs (även inom andra områden).
- Hitta sätt att vara relevant för och involvera ungdomar i kulturarvet och skapa tillsammans med dem.

Gaaltije sydsamiskt kulturcentrum: Försiktighet i hur den världsunika sydsamiska kulturen används inom besöksnäringen, en grundläggande regional demokratidiskussion med utgångspunkt i mångfald samt införlivande av samiska perspektiv inom olika politikområden.

BESÖKSNÄRING

- Kultur är det enda som är långsiktigt framgångsrikt utifrån ett besöksnäringssperspektiv.
- Den sydsamiska kulturen är världsunik, behövs försiktighet i hur den utnyttjas.

DEMOKRATI

- Regionens existensbas behöver göras om och det behöver finnas en diskussion om demokratin.
- Tror inte på en långsiktig utveckling i regionen utifrån ett majoritetsperspektiv.
- Beslutsfattande – två folk, internationella konventioner, erkänna problematik med det demokratiska beslutsfattandet, mångfald.
- Man ska som same (precis som alla andra) känna att man har alla möjligheter att utvecklas och leva ett gott liv.

POLITIKOMRÅDEN

- Näring – definition; vilka näringar gäller?
- Översiktsplanering är jätteviktigt.
- Intressekonflikter angående t.ex. markanvändning.
- Viktigt att inte framställas som ett verktyg för andra områden.
- Efterfrågar ett starkare producentperspektiv (snarare än konsumentperspektiv).

Kulturutveckling (se även 3.4): Värna kulturell och konstnärlig frihet, kulturens egenvärde, mångfald och tillgänglighet. Utveckla KKN och konstnärspolitiken. Formuleringar viktiga (demokratiperspektiv).

- Kulturell frihet, armlängds avstånd, mångfald och kulturens egenvärde är jätteviktigt.
- Jämställt.
- Inkluderande.
- Fri konstnärlig transformation viktigt.
- Tillgänglighet till kultur viktigt.
- Utveckla KKN genom en bra konstnärspolitik.
- Viktigt med formuleringar, ord som t.ex. sammanhållning och trygghet kan missbrukas.

Riksteatern (se även 3.4): Nå en bredare publik, resurser för att nå ut med och ta del av föreställningar lokalt, uppgradera bygdegårdar till kulturhus, bättre förutsättningar för frilansare inom kultur och KKN, balans mellan kulturpolitik och konstnärspolitik. Formuleringar viktiga (demokratiperspektiv).

- Viktigt att kunna jobba med breddad publik, och inte bara ökad. Bredd måste få kosta.
- Ibland produceras och visas saker bara för att det finns medel.
- Stora föreställningar och vissa konstformer (t.ex. dans) har svårt att komma ut överallt, bussbidrag t.ex. är viktigt.
- Små bygdegårdar kan uppgraderas till kulturhus.

- Vill ha fler som kan försörja sig som frilansare på likvärdiga villkor som t.ex. regionalt finansierade produktioner.
- Viktigt med balans mellan kulturpolitik och konstnärspolitik.
- Viktigt att vi vässar våra argument, så att inte t.ex. nationalisterna kan missbruka dem.

3.4 Kultur i den Regionala utvecklingsstrategin (hur ska kultur ta plats i RUS:en?)

Estrad Norr

- Kulturen ska in i alla kapitel i RUS:en.

Kulturarvsinstitutioner

- Viktigt att det blir skarpt som styrmedel.
- Viktigt med koppling till Kulturplanen (och andra planer).
- Viljetryningar är strategiskt viktiga, även om de inte har ekonomiska resurser direkt kopplade till sig.
- Breddnings- och mångfaldsperspektiv.
- Att kulturarvet är framtidsorienterat.
- Viktigt att vad som är kulturarv inte bestäms uppifrån.
- Viktigt med kulturens och kulturarvets egenvärde, som bas för resonemanget.
- Viktigt med sociala, och inte bara, ekonomiska värden.
- Inkludering.

Gaaltje sydsamiskt kulturcentrum

- Upplevs som irrelevant för samer.
- Eftersom hela dokumentet är skrivet utifrån svenska förutsättningar blir det samiska alltid marginaliserat.
- Skisser finns på en process som utgår från en historisk beskrivning som sedan tar fram en strategi/vision utifrån ett samiskt perspektiv.

Kulturutveckling

- Kulturell frihet, armlängds avstånd, mångfald och kulturens egenvärde är jätteviktigt.
- Jämställt.
- Inkluderande.
- Fri konstnärlig transformation viktigt.
- Tillgänglighet till kultur viktigt.
- Utveckla KKN genom en bra konstnärspolitik.
- Viktigt med formuleringar, ord som t.ex. sammanhållning och trygghet kan missbrukas.

Riksteatern

- Viktigt att kunna jobba med breddad publik, och inte bara ökad. Bredd måste få kosta.
- Ibland produceras och visas saker bara för att det finns medel.
- Stora föreställningar och vissa konstformer (t.ex. dans) har svårt att komma ut överallt, bussbidrag t.ex. är viktigt.
- Små bygdegårdar kan uppgraderas till kulturhus.

- Vill ha fler som kan försörja sig som frilansare, på likvärdiga villkor som t.ex. regionalt finansierade produktioner.
- Viktigt med balans mellan kulturpolitik och konstnärspolitik.
- Viktigt att vi vässar våra argument, så att inte t.ex. nationalisterna ska kunna missbruka dem.

4. Workshop med bibliotekschefer, om biblioteksverksamhetens roll för regional utveckling

4.1 Vad biblioteken är och gör ... (framtidsperspektiv)

Biblioteken är institutioner med starkt förtroende, självklara mötesplatser som samverkar med det omgivande samhället, bidrar till och är drivande i samhällsutvecklingen. De värnar om och upprätthåller kultur och kommunikation, demokratiutveckling och fri åsiktsbildning. Biblioteken står för något annat än ett tillväxtperspektiv (se 4.2 mötet med människan).

SJÄLVKLARA MÖTESPLATSER

- Erbjuder upplevelser, höjer livskvaliteten.
- Nav i ett samhälle där samarbete mellan organisationer och föreningar är en naturlig del av utvecklingen.
- Finmaskigt nät av servicepunkter och mötesplatser.

VÄRNAR DEMOKRATIN

- Litteratur, läsning och demokrati.
- Fri och flexibel verksamhet = resiliens!
- Har höjt sin digitala kompetens för att tillmötesgå medborgares behov.
- Bibliotek en viktig del i demokratiutveckling & fri åsiktsbildning; det fria ordet, allas lika värde, livslångt lärande.

DRIVANDE I SAMHÄLLSUTVECKLINGEN

- Institutioner med starkt förtroende.
- Upprätthåller grundbehov av kultur och kommunikation.
- Libraries can drive progress across the entire UN 2030 agenda.
- Biblioteken står för särskilda perspektiv och värden: »Biblioteken är något annat än vad som står i de regionala utvecklingsdokumenten. Det handlar inte om tillväxt.«

4.2 Vad behövs? (Hur ser det ut i dag och vad behövs framåt?)

Nå alla. Barn och unga, morgondagens användare, behöver nås och prioriteras redan i dag. Gleshet som ett särskilt perspektiv. Bli bättre på att synas. Förändra bilden av biblioteken både internt och externt. Stödja bibliotekens förändringsarbete. Bli mer synliga kommunalt, regionalt och för allmänheten. Satsning på biblioteksutbildningar med kombination av teori och praktik samt andra yrkeskompetenser till biblioteken. Finnas »mitt i byn« och bidra tillsammans med andra kommunala verksamheter till ett hållbart samhällsbyggande. Inkludering är ett viktigt perspektiv. Bibliotekens uppdrag är mötet med människan.

NÅ ALLA INKLUSIVE MORGONDAGENS ANVÄNDARE

- Nå barn och unga om vi ska vara relevanta i framtiden. De är våra användare 2050. Och nå alla, inte hypotetiska icke-användare utan de som är här.

FÖRÄNDRING OCH SYNLI GGÖRANDE

- Måste bli bättre på att synas, finnas med i utvecklingsprocesser i kommunala och regionala verksamheter och beslutsinstanser.
- Kommunicera vårt uppdrag till allmänheten, finnas med i sammanhang där dialog uppstår.
- Bli mer digitalt synliga och följa med i den digitala utvecklingen.
- Biblioteken står för sig själva. Våga stå för vår gleshet: »Vi har landets mest utspridda befolkning. Det fungerar hyggligt trots tillväxtstrategier och urbaniseringstrender. Därför kommer vi att överleva.«
- Fortsatt frihet: resurser, personal, utrymme, pengar och kompetens.
- Förändra bilden av biblioteken, både inåt (bibliotekspersonalen) och utåt: »Biblioteken lånar inte bara ut böcker, vi bygger ett hållbart samhälle för *alla*.«
- Om vi ska jobba med alla människor måste vi vara mer flexibla och internt inte fastna i det traditionella. Uppdraget är mötet med människan! Inte att jag vill jobba med litteratur.

SAMVERKAN OCH MÖTESPLATS

- Biblioteken bygger ett hållbart samhälle: »Samhällsbyggnadsarbete.«
- Samverkan behöver vara ett ledord internt och externt.
- Samverkan med andra samhällsfunktioner till exempel vård och omsorg, bygg och miljö, förskola och skola.
- Finnas »mitt i byn« i anslutning till andra samhällsfunktioner, vara mötesplats för alla.
- Inkludering är ett viktigt perspektiv.

UTBILDNINGENS INOM BIBLIOTEKSVERKSAMHETEN

- Nuvarande utbildning är alltför teoretisk och i avsaknad av praktik. Utbildningar och kompetenser behöver anpassas till ett förändrat samhälle: »Behöver vara möjligt att läsa på distans och få in fler kompetenser. Önskvärt med modulbaserad utbildning med praktik, vi behöver en praktisk teoretiker.«
- Stärka personalens kompetens så att de vågar kliva ur sin komfortzon.
- Behov av andra kompetenser/yrken till biblioteksvksamheten: »Det är inte säkert att det är enbart bibliotekarier vi behöver. Så bygger vi inte ett hållbart samhälle. Fler kompetenser behövs.«
- Regionbibliotekets roll att stödja och omvärldsbevaka: »Vart är vi på väg? Vilken väg måste vi ta? Vi behöver hjälp och stöd. Det är en uppförsbacke.«

4.3 Hur biblioteken bidrar till regional utveckling och bör ta plats i RUS:en

Biblioteksvksamheten behöver ingå i RUS:ens beskrivningar. Den är unik eftersom det är en av få verksamheter som regionen och kommunerna äger helt och kan styra över: »Vi kontrollerar biblioteken tillsammans!«. Biblioteken arbetar med: demokrati, åsiktsfrihet, folkhälsa och mänskliga rättigheter. Skapa en regional bibliotekskarta som synliggör biblioteken fysiskt/geografiskt och kanske på fler sätt som mötesplats med all service som biblioteken kan erbjuda.

BIBLIOTEKENS ROLL I DET REGIONALA UTVECKLINGS- ARBETET – DEMOKRATIUPPDRAGET

- RUS:en ska beskriva och synliggöra. Biblioteken vill ta plats och bör ha en egen rubrik i RUS:en: »Aha-upplevelse under gruppdiskussionen: 'Biblioteken är våra egna! De är en av få byggstenar där regionen i form av kommunerna äger hela kedjan, till skillnad från allt annat. Vi kontrollerar biblioteken tillsammans!«
- Biblioteken arbetar med: Demokrati, åsiktsfrihet, folkhälsa och mänskliga rättigheter.
- Skilj på biblioteken och kulturen på regionnivå: Regionbiblioteket stöttar biblioteken (personal och verksamhet), Region-Kulturen arbetar mot slutanvändarna. Biblioteken och kulturen är inte samma sak, biblioteken handlar uttalat om demokratiuppdraget.

KARTBILD ÖVER BIBLIOTEKSVERKSAMHETEN

- Skapa kartbilder: en regional bibliotekskarta med alla fysiska bibliotek, skolbibliotek, stopp med bokbussar och depåer för ryggsäckar. Visa (tillgängliggör) biblioteken som fysiskt geografiskt viktiga och synliga. Gärna i A3-format.
- Mycket som är självklart i branschen behöver beskrivas; synliggöra vad biblioteken faktiskt gör i vardagen: »Synliggör vad biblioteken i dag är och gör. Skriv fram bilder så att det blir självklart.«

MÖTESPLATS

- Biblioteken är en naturlig mötesplats.
- Bidrar till utveckling i andra verksamheter, hjälper till med att se helheten och bidrar med information.

4.4 Konkret förslag

- Regional bibliotekskarta (för närmare beskrivning, se 4.3).
- Biblioteken har ett uppdrag att värna kulturen och demokratin och bör ha ett eget avsnitt i RUS:en: »Biblioteken är våra egna! De är en av få byggstenar där regionen i form av kommunerna äger hela kedjan, till skillnad från allt annat. Vi kontrollerar biblioteken tillsammans!«

5. Workshop på Verket, interkulturellt perspektiv

5.1 Vad kultur är ... (olika perspektiv och förståelser)

Kultur kan vara många saker (se nedan). Bidrar till ett bra samhälle med utbildning, respekt och rättigheter. Utbildning och mötesplatser är viktigt: Kulturskapas i möten mellan människor och därför är tillgängliga mötesplatser och möjligheter att träffa andra viktigt. Utbildning hjälper oss att få kunskap om varandras kulturer.

KULTUR ÄR MÅNGA SAKER

- Olika perspektiv: Identitetsskapande. Kollektivistiskt. Gemenskap. Traditioner & högtider. Upplevelser. Uttryck. Form och färg. Miljö. Dialog. Motstånd. Symboliskt. Normer. Olikheter. Framtid. Kulturarv. Religion. Egendom. Råd. Rikedom.
- Mångkultur: »I Sudan och Eritrea finns många olika lokala kulturer. Vet inte om det ser likadant ut i Sverige. Känner inte till så mycket om svensk kultur.«
- Kulturkrock: »Traditioner som påsklov och bröllop ser olika ut på olika ställen, kan bli kulturkrock. Som ny i länet uppstår många kulturkrockar; viktigt med kunskap om andra grupperns traditioner«.
- Kulturella uttryck: musik, mat, teater, dans, hantverk och kläder. Kultur i Sverige verkar vara mycket fest.

IDENTITET OCH GRUPPGEMENSKAP

- En markering om vilka vi är, vilken grupp vi tillhör och vilken del av världen vi är ifrån.
- Enighet – vi är alla en person, vi tillhör varandra, gruppen är viktig.
- Familj och trygghet.
- Kultur och identitet hänger nära samman. Känslan och tillhörigheten till en grupp eller familj med gemensam historia och kulturarv är viktig.

MÖTEN OCH DIALOG

- Kultur och kulturella upplevelser är viktiga för att känna samhörighet med andra människor.
- Kultur är dialog mellan människor med olika traditioner, möten mellan människor, mötesplatser och möjligheter. Därför behövs mötesplatser.
- Utbildning ger förståelse och kunskap om varandras kulturer.

5.2 Varför kultur är viktigt... (värden). Finns det en jämtländsk kultur och känner du att du är del av den?

Kultur genomsyrar allt; »kultur är livet«. Kultur påverkar oss men vi kan också påverka kulturen eftersom vi själva har skapat den. Kultur är viktigt för känslan av identitet, tillhörighet och gemenskap. Kultur kan bidra till förståelse och integration men det behövs mötesplatser. Kultur kan också vara begränsande och utmanande med olika regelsystem.

Det finns en jämtländsk kultur men den är mycket svår att komma in i och förstå då det saknas mötesplatser, information och kanaler. Information om kulturaktiviteter översätts sällan till andra språk. Saknas kunskap om hur man söker kulturbidrag. Behöver tillgängliggöras på flera språk.

KULTUR ÄR GRUNDLÄGGANDE I/FÖR SAMHÄLLET

- Samhället behöver kultur.
- Vi kan inte leva utan kultur, »kultur är livet«.
- Kultur påverkar människors liv.
- Människor har själv skapat kulturen och kan påverka den.
- Vi behöver den för att bo tillsammans i samhället.
- Kultur = allt, helheten, hur man betar sig, vilka relationer man bygger.
I Sverige hälsar man inte lika mycket på varandra.
- Hur vi lever våra liv, vårt beteende, vardagslivet.

IDENTITETSSKAPANDE

- Symboliserar tillhörighet.
- Representerar.
- Personlighet.
- Kultur är viktigt för tillhörighet.
- Kultur är språk, språk är kultur.
- Kultur definierar dig som person, du är unik: »Culture is important because it defines you as a person, you get to be unique because of your culture, how you speak and understand.«

FÖRSTÅELSE OCH INTEGRATION

- Kultur hjälper oss förstå varandra bättre till exempel genom film, musik, teater och dans.
- Kultur är viktigt för respekt.
- Kulturarv, vi lär oss om våra förfäder.
- Kultur är viktigt för integration och förståelse.
- Integration i samhället behöver kulturen.
- Kultur är viktigt för integration – mötesplatser.
- Kultur är mötesplats; möjlighet att prata utan ord och språk.

BEGRÄNSANDE OCH UTMANANDE (KULTURKROCKAR)

- Kultur kan också vara begränsande, påverka språket och tanken.
- Kultur kan vara väldigt olika mellan länder som till exempel Sverige och många afrikanska länder, stor skillnad på hur kvinnor klär sig, kan behövas stegvisa förändringar, långsam anpassning.
- Kulturer påverkar hur man tillåts uttrycka sin könsidentitet, det varierar mellan länder, i Sverige är det naturligt med samkönade par som kysser varandra öppet, i vissa av de länder vi kommer ifrån leder det till fängelse eller dödsstraff.

JÄMTLÄNSK KULTUR ÄR SVÅR ATT KOMMA IN I OCH FÖRSTÅ

- Viktigt att hjälpa nysvenskar komma in i samhället, lära sig språket, förstå samhälle och beteende, t.ex. språkcafé.
- Det finns en jämtländsk kultur, till exempel matkultur och musik, men vi har inte fått ta del av den, det saknas platser och det saknas inbjudan på grund av att informationen är på svår svenska (bortglömd målgrupp).
- Jämtländsk kultur är stängd och oinbjudande: »Det finns en jämtländsk kultur men vi har inte fått chansen att vara med...«.
- Stora skillnader mellan jämtländsk kultur och andra kulturer, svårt att komma in i och förstå.
- Jämtländsk kultur och tradition är olik från resten av världen.
- Jämtländsk kultur skiljer sig inte från den svenska.

5.3 Vad behövs (framåt)?

Framtidens Jämtlands län är ett mångkulturellt län där kultur utvecklas, länets mångfald uppskattas och representeras. Politiken behöver representera alla. Politiker spelar en stor roll för vilka beslut som tas. Att vi är ett mångkulturellt län är en styrka och syns utåt. Alla känner sig inkluderade och delaktiga i kulturlivet och vi har förståelse för varandras kulturer. Kultur är en självklar del i

regionens integrationsarbete. Barn och föräldrar utbildas och bildas i kultur för att förstå varandra och motverka misstro och motsättningar. Kulturella utbildningar för personlig utveckling finns för både vuxna och barn. Kultur-Forum, ett kulturcenter för alla, bidrar med internationella och interkulturella perspektiv, projekt och erfarenhetsutbyten.

INTERNATIONELLT OCH INTERKULTURELLT PERSPEKTIV (MÅNGFALD)

- Internationella verksamheter, film, dans och musik (Yran och andra kulturfestivaler saknar kultur från vissa delar av världen).
- Dans och musik från olika kulturer, mer musik, mer svenska filmer.
- Kultur-Forum: Ett kulturcentrum öppet för alla, dit alla hittar och där kulturen finns samlad. Kan bidra med ett vidare interkulturellt perspektiv. Länet behöver större tillgång till internationella verksamheter och erfarenhetsutbyten.
- Alla som bor i Jämtland ska finnas representerade – vi är ett mångkulturellt län och det ska synas utåt: alla kulturer representeras i det jämtländska.
- Ekonomiskt perspektiv; turism och mångfald.
- Utveckla litteraturen med mera utifrån att det finns olika språk och kulturer i Jämtland.
- Jämtland kommer växa, fler kommer invandra, vi måste förstå varandra och varandras kulturer.
- Viktigt med delaktighet och inkludering.
- Invandringen bidrar till mer kulturell utveckling och förståelse.
- Känner varandra mer; »öppenhet«.

UTBILDNINGAR OCH KUNSKAPSUTVECKLING

- Kulturella utbildningar på lätt svenska.
- Barnaktiviteter med deltagare från och fokus på olika kulturer – träffas, lära av varandra, få kunskap om kompisars kulturer, starta dialog mellan barnfamiljer (i dag har barnfamiljer från olika kulturer inte kontakt med varandra).
- Vi behöver mer kunskap om varandra.
- Kultur ger viktig information till barnen i framtiden.
- Kontaktpersoner behövs! Bort många år i Jämtland men svårt få kontakt. SFI bidrar ingenting till just det.

POLITIKENS OCH POLITIKERS ROLL

- Politiker och deras beslut spelar stor roll. Politiken måste representera alla; viktigt för inkludering.

5.4 Konkreta förslag

- Kultur-Forum: Ett kulturcentrum öppet för alla, dit alla hittar och där kulturen finns samlad. Kan bidra med ett vidare interkulturellt perspektiv. Länet behöver större tillgång till internationella verksamheter och erfarenhetsutbyten.
- Kontaktpersoner som ingångar till det regionala samhällslivet.
- En mångspråkig guide till det jämtländska kulturlivet liksom information på olika språk om hur söka kulturbidrag och projektmedel samt vilka möjligheter som finns.

6. Workshop med amatörkulturen

6.1 Kulturplanen och RUS:en

Denna träff hade fokus på amatörkulturen allmänt med koppling till Kulturplanen. Den regionala utvecklingsstrategin hanns inte med även om det var tanken. Representanter för amatörkulturen har delvis nåtts genom våra breda workshops och KKN-workshops. Men, eftersom vi inte nått amatörkulturen som målgrupp genom någon riktad workshop har vi här lyft in delar som vi ser även har bäring för RUS:en.

FUNGERAR BRA MED KULTURPLANEN I DAG

- Bra personlig löpande dialog.
- Bra med regional kulturplan.
- Kulturplanen är ett bra stöd i dialog med kommunerna.
- Viktigt vara med tidigt i beslutsprocessen – med möjlighet att påverka innehållet i planen.

6.2 Vad amatörkulturen gör... (samverkan!)

Amatörkulturen bidrar med samverkan på många sätt och i många former. Behövs samverkansmedel (lokaler, resebidrag) för att kunna träffas. Behov av att synliggöra kulturutbudet i hela regionen – en officiell kalender för att sprida information till varandra och undvika krockar. Hur nå alla kommuner? Hur samverka mer med unga? Kulturen bidrar till (folk)hälsa. Fortsatt samverkan med offentlig sektor och skola/kulturskola. Fortsatt stöd till befintliga initiativ som till exempel Konstens vecka och KulTur.

PRIORITERINGSORDNING AV VAD SAMVERKA KRING

1. Möten – pengar till samverkansträffar hos lokal förening, arrangera kulturkvällar för presumtiva deltagare i hela länet, resebidrag för deltagare.
2. Äldre – folkhälsa, kultur bästa medicinen, kultur och hälsa, visuella vitaminer.
3. Samverkan med offentlig sektor – skola/kulturskola.
4. Innehåll i arrangemang – kontaktnät, höja varandras arrangemang med interkulturella inslag, fortsätta med befintliga arrangemang till exempel KulTur, Konstens vecka etc.
5. Synliggörande – Synliggöra kulturutbudet i hela regionen, affischering och infonätverk, kalendarium – en officiell kalender för alla så att det inte krockar.
6. Unga – ungas delaktighet i föreningslivet genom föreningskunskap.

HUR SAMVERKA

- Samverkansnivåer: information, samråd, dialog, partnerskap. Önskvärd nivå beror på vad det gäller. Partnerskap gällande utförande och konkreta projekt, till exempel Konstens vecka fungerar bra som partnerskap.
- Samverkan mellan föreningar för lokallösningar.
- Behöver göra på olika sätt för att säkerställa dialog med alla.
- Digitala lösningar för information så man kan fokusera på dialog/erfarenhetsutbyte när man ses.

- Hur samverkar vi med unga?
- Hur nå alla kommuner?
- Värdefullt med fler från samma förening, underlättar återkoppling.
- Viktigt att dialog sker med den som kan fatta beslut, gärna att politiker är med.

6.3 Vad behövs för att amatörkulturen ska vara fortsatt verksam och utvecklas?

En grundförutsättning är pengar och långsiktighet. Stödja utveckling av ledarskap, involvera politiker och tjänstemän, strategier för att få ut kultur i glesbygd, tillgång till lokaler (ej för dyra, svårt hitta lokaler för över åttio pers), synliggöra genom marknadsföring och digital anslagstavla, samordna offentlig verksamhet/service med kommunikationer (kulturskola, busstider) och skapa nätverk och register för kulturskapare. Sprida information på skolor.

PRIORITETSORDNING AV VAD SOM BEHÖVS

1. Kompetens – bättre arvoderade ledare, utbildning/stimulans för nya ledare, kulturworkshop för politik och tjänstepersoner.
2. Stöd för att nå ut (fysiskt) – stöd för att kunna vara ambulerande förening, kulturnatt, strategi för att få ut kultur i glesbygden, stöd till orter med kompetens och teknik, utlåning av teknik, mer gratis kultur till skolan.
3. Lokaler – ändamålsenliga som man har råd med, förvaring, framförhållning/tillgång till lokal, svårt att hitta lokaler om man är åttio eller fler.
4. Synlighet – marknadsföring, digital anslagstavla.
5. Offentlig verksamhet/service – kulturskolan, busstider, kollektivtrafik, transporter.
5. Nätverk – register för kulturskapare, information på skolor.

6.4 Särskilda önskemål till regionen (och RUS:en)

Att regionen är mer aktiv och jobbar i närmare dialog med lokala aktörer och utövare. Region Kulturen behöver vara mer synlig ute i länet. Lyssna på föreningarna. Skriv in amatörkulturens betydelse i kulturplan och RUS.

- Regionen mer synlig utanför de traditionella väggarna.
- Föreningarna vill bli sedda och lyssnade på.
- Amatörkulturen in i Kulturplanen (och RUS:en).
- Regional resurs som ordnar intressanta möten mellan föreningar.
- Lyssna och förmedla bild till politiker.

7. Workshop med Kultur Z, tjänstemän och politiker

7.1 Kultur är...

- Kulturen får inte bara handla om tillväxt och stora evenemang, viktigt att man väger in folkbildning och ett socialt perspektiv.
- Konst och kultur är en naturlig ingång till integration, lärande och emotionell förståelse.
- Kultur är ett outnyttjat område, det finns goda exempel och forskning.

7.2 Varför kultur?

- Kulturens koppling till demokrati – alla möten börjar med kultur, all kultur börjar med möten.
- Tidig läsförståelse skapar bättre förutsättning för ett rikare och friskare liv och framtidens innovatörer. Jämtland Härjedalen – länet där vi läser för våra barn.
- Demografiska möjligheter: Kultur kan vara en viktig del i attraktivitet och varför folk väljer att bo kvar eller flytta tillbaka. Särskilt för ungdomar och kvinnor. Kulturskolan är viktig.
- Jämtlands län ska upplevas som en öppen plats – kultur kan bidra till det.

7.3 Vad behövs framåt?

- Utveckla kulturella mötesplatser i hela länet.
- Strategiska kultursatsningar och möjlighet till konstnärlig utbildning bidrar till unga människors val av plats.
- Kreativa platser bidrar till hög tolerans.
- Bättre och tydligare omvärldsfaktorer och megatrender som kopplar till regionens utmaningar.
- Utgå från hållbarhetsmålen.
- Tydligare jämställdhetsmål. Ett jämställt och jämlikt län bidrar till hållbar tillväxt.
- Infrastruktur och service: Digitalisering viktig för tillgång till kultur.
- Kultur i vård, omsorg, psykisk ohälsa.
- Kultur i integration.
- Åldrandets möjligheter – kultur bidrar, bättre hälsa.

7.4 Kulturen i RUS:en...

- Kulturen för samhällsutveckling behöver vara ett eget område i RUS:en.
- Det står bra saker i dag, särskilt under »Besöksnäring och attraktivitet«, men det jobbas inte med det. Målen/insatsområdena verkar vara helt okända för dem som arbetar inom områdena. Det saknas kompetens hos vissa nyckelfunktioner, vilket behövs för att utveckla KKN.
- »Socialt inkluderande och sunt liv«: Här saknas kultur helt! Regionala Kulturplanen in i genomföranderutan. Bibliotek och kulturskola, kultur och konst som inkluderande, utvecklande, läkande etc!!!

- På s. 40 i nuvarande RUS:en står det så här: »Exempel är regionala strategier/handlingsplaner gällande: Innovation, besöksnäring, ungdomar, integration, service, infrastruktur, kultur, demografi, kompetensförsörjning.« Ordningen anger en sorts prioritering även om det inte är meningen. Vi önskar följande ordning: Kultur, ungdomar etc.
- »Kompetens och kunskapsutveckling«: Bibliotekens viktiga roll i utveckling av det demokratiska rummet och digital utveckling, livslångt lärande. Ta tillvara, utveckla, värna den kompetens som finns och ska finnas på biblioteken.
- »Företagande, innovation och forskning«: KKN, konst och kreativitet, samarbeten och utveckling.

8. Reflektionsworkshop, workshopledare

Avslutning och reflektion, gemensam träff med alla workshopledare.

VIKTIGASTE PUNKTERNA FRÅN SAMTLIGA WORKSHOPS OCH MEDSKICK TILL RUS:EN

- Kultur är basen i samhället och grunden för en attraktiv region vilket behöver framgå i RUS:en (samtliga workshops, oavsett målgrupp, uttrycker detta).
- Utgångspunkten bör vara de boende i regionen (prioriteringsordning boende, inflyttning, besök).
- Värdefullt med träffarna, framförallt de lokala träffarna har uppskattats som mötesplatser, önskemål om fortsatta träffar med kulturfokus, gärna Regionen som koordinator (sammanhållande roll).
- Den regionala kulturen behöver synliggöras och samordnas, även kartläggas: tydliggör och skapa förutsättningar för regionens kulturella infrastruktur att utvecklas och stärkas.
- Uppvärdera det ideella, enormt mycket i regionen bärs upp av ideella krafter.
- KKN-nätverk och register med och för KKN-aktörer.
- Mötesplatser, träffpunkter, verkstäder med kultur och KKN-fokus.
- Behov av folkbildningsprocesser, lokala mötesplatser med mötesledare, fria halvstrukturerade samtal.
- Strukturell modell som möjliggör regional och lokal kulturutveckling för många olika aktörer; amatörer och professionella respektive ideell sektor och föreningslivet.
- Särskilda satsningar på barn och unga, tonåringar bortglömd målgrupp.
- Samverkan och kombinerade finansieringslösningar.
- Formuleringar i skrivningarna viktiga: undvika vi–dem-beskrivningar (jämtländskt – de andra). Kultur som samhällskitt mellan människor (identitet, lokal sammanhållning) måste vara inkluderande och mångkulturellt. Kultur är ett öppet fält som behöver vara fritt men samtidigt definieras (demokratiska och interkulturella perspektiv och kunskaper behövs). Kultur som varumärke... hur beskriver vi regionen (»oss«, »det jämtländska«)?!
- Samtliga kulturinstitutioner har lätt att identifiera sig med »planen« (RUS handlingsplan?) utom den samiska som inte känner sig framskriven och som är kritisk till att hela det samiska samhället hamnar inom kultur och kulturella näringar. Det samiska ses som en kulturyttring, ett bredare samhällsperspektiv saknas.
- Kulturarv behöver ses utifrån ett framtidsperspektiv och inte enbart historiskt; »vi skapar morgondagens kulturarv just nu«.

Särskilt viktigt, som lyftes av workshopledarna:

Kultur är grunden för demokrati. Ger självinsikt, möjlighet och tillåtelse att uttrycka sig. Aldrig varit en viktigare tid att satsa på detta än nu. Kultur ska finnas med från barnsben som något naturligt. Integrerat ämne/perspektiv i skolan.

Sammanställt av projektledare Anette Forsberg
21 januari 2020, reviderat 11 februari 2020

Dokumentationen i bilaga 1 bygger på anteckningar från respektive workshop.

Följande personer har bidragit:

Anette Forsberg
Alva Blomkvist
Karolina Nätterlund
Ylva Eriksson
Kristina Ernehed
Maria Kumpula
Jimmy Eriksson

Kommentar till Orden

Kulturens status

Bilagan är en sammanställning av samtliga workshops. Här får Orden tala genom deltagarnas beskrivningar, kritik, frågor, självreflektion, förslag, idéer och drömmar. Underlaget kan med fördel användas för vidare diskussion och reflektion. Workshopdeltagarna beskriver vad kultur är och betyder för just dem och hur de ser att kultur bidrar till regional utveckling.

Som projektledare har jag överraskats av samstämmigheten i vad som sägs, oavsett målgrupp och workshop, nämligen: Vänd på perspektiven, i förhållande till nuvarande strategi där kulturen är osynlig. Kultur bör vara utgångspunkten och det behöver framgå att kulturen har ett egenvärde. Som perspektiv beskrivs kulturen upprätthålla demokrati och hållbarhet och vara grundad i mänskliga värden. I den betydelsen har den en oerhört viktig roll framåt. Det utesluter inte att kultur också kan användas för utveckling inom olika områden som folkhälsa, integration, mångfald, kulturarv, kulturella och kreativa näringar och så vidare. Turism och besöksnäring kan vara ett annat område där kulturen är viktig, men i vårt projekt omnämns det inte som viktigare än något annat.

Orden vittnar om att det ibland är ganska långa avstånd mellan regional och lokal nivå. För att uppnå målet kultur för alla behövs en diskussion om demokrati och delaktighet. Kultur behöver värderas och synliggöras som ett självständigt utvecklingsområde och kunskapsfält. Kulturen har en central och bärande roll för individen, lokalsamhället och regionens utveckling. För att förverkliga kulturens bärande roll behövs samverkan mellan nivåer och över gränser.

16 mars 2020
Anette Forsberg, projektledare

